راهبردهای برنامه‌ریزی توسعه گردشگری رودخانه‌ای در استان خوزستان

چکیده

گردشگری آبی فرصتی است که می‌تواند به ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای جوامع محلی و توسعه زیرساخت‌های گردشگری در کشور کمک نماید. در این راستا، استان خوزستان از پتانسیل بالایی برای توسعه گردشگری رودخانه‌ای و فعالیت‌های تفرجی برخوردار است. از این رو در مطالعه حاضر، به بررسی راهبردهای برنامه‌ریزی توسعه گردشگری رودخانه‌ای در استان خوزستان با استفاده از مدل SWOT-PESTLE پرداخته شد. در ادامه به اولویت‌بندی راهبردها از طریق نرم‌افزار TOPSIS Solver و ارائه اقدامات مدیریتی اقدام شد. مطابق نتایج، مجموع عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) با امتیاز ۰/۱۲۶ بیش از مجموع عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) با امتیاز ۰/۱۰۰ هستند. همچنین نتایج بدست آمده حاکی از آن است که از بین عوامل درونی و بیرونی، نقاط فرصت با نمره ۰/۶۹۸ بالاترین وزن را به خود اختصاص داده‌اند. نسبت راهبردها در هر یک از حوزه‌های راهبردی نیز شامل ۲۵ درصد راهبرد توسعه مشارکتی و توانمندسازی (WO)، ۳۰ درصد راهبرد توسعه همه‌جانبه (SO)، ۲۰ درصد راهبرد حفظ وضع موجود (WT) و ۲۵ درصد راهبرد ارتقاء عملکرد (ST) هست. ازاین‌رو، موقعیت راهبردی رودخانه‌های استان با توجه به درصد اختصاص یافته به هر یک از راهبردها، معادل با راهبرد " SO" یا تقویت و استفاده از فرصت‌های بیرونی با تمرکز بر نقاط قوت است. اولویت‌بندی راهبردهای مدیریتی رودخانه‌های استان خوزستان نیز نشان داد که بالاترین راهبرد با ضریب ۰/۷۴۱۴ مربوط به "مدیریت مشارکتی گردشگری رودخانه‌ای" و پایین‌ترین راهبرد با ضریب ۰/۲۰۷۲ مربوط به "هوشمندسازی مدل‌های تصمیم‌گیری تاب‌آوری فعالیت‌های گردشگری رودخانه‌ای" است. به این‌ترتیب در توسعه گردشگری رودخانه‌ای در این استان، مدیریت مشارکتی و برنامه‌ریزی منسجم و یکپارچه می‌تواند در توسعه گردشگری پایدار، نقش بسیار مهمی را ایفا نماید.

کلیدواژه‌گان: برنامه‌ریزی راهبردی، گردشگری رودخانه‌ای، راهبردهای مدیریتی، مدل SWOT-PESTLE، استان خوزستان.

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
«اطلاعات جغرافیایی (سپهر)»

مقدمه

در دهه‌های اخیر، گردشگری به عنوان یکی از مهمترین صنایع اقتصادی در سطح جهانی شناخته شده است. این صنعت در بسیاری از کشورها منبع اصلی درآمد و اشتغال محسوب می‌شود .(Li et al., 2025) از جذاب‌ترین شاخه‌های صنعت گردشگری که در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است، می‌توان به گردشگری آبی اشاره کرد. توسعه گردشگری در کنار منابع آبی باعث کاهش فشار شدید در برداشت آب، انتقال فرهنگ و آگاهی، معیشت جایگزین برای مناطق کم درآمد و توجه بیشتر به حفظ منابع آبی شده است .(Moyle et al., 2022; Aliyev & Suleymanov, 2023) توسعه گردشگری نه تنها به رشد این صنعت، بلکه برای مدیریت آب و ایجاد درآمد از طریق گردشگری آبی، می‌تواند نتایج خوبی را دربر داشته باشد. در این راستا از الزامات موضوع آب و گردشگری، صرفه‌جویی در مصرف آب و رابطه آب و محیطزیست است که در برنامه‌ریزی و تدوین راهبردهای مدیریتی باید مدنظر قرار گیرد (Folgado-Fernández et al., 2018، صادقی و همکاران، ۲۰۲۵). ازاین رو، مفهوم گردشگری پایدار آب به عنوان یک رویکرد جدید برای حفظ منابع آبی و محیط زیستی در کنار توسعه گردشگری، جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده است .(Li et al., 2024)

با توجه به این‌که توسعه گردشگری آبی در اکوسیستم‌های طبیعی دارای آثار مثبت و منفی متعددی بر ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و به‌ویژه محیط‌زیستی می‌باشد، باید برنامه‌ریزی صحیحی اتخاذ شود تا تهدیدات را به فرصت‌های بالقوه و همچنین امکان کنترل آثار و پیامدهای منفی را فراهم سازد (Paskova et al., 2024; Anjum et al., 2025). در این راستا برنامه راهبردی یک فرآیند برنامه‌ریزی عملی است که اهداف کوتاه مدتی را در آینده نزدیک تعیین و در عین حال چشم‌انداز بلندمدتی را برای دستیابی به اهداف کلان ایجاد می‌نماید (Milanović Pešić et al., 2025; Grobelna & Bogalecka, 2024). برنامه‌ریزی برای گردشگری آبی باید به گونه‌ای باشد که کمترین آسیب را برای این منابع به دنبال داشته باشد. لذا سود حاصل از گردشگری ناپایدار کوتاه‌مدت خواهد بود و صدمه‌های جبران‌ناپذیری به پیکره‌های آبی وارد می‌سازد (Baloch et al., 2023).

گردشگری از مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی در جهان امروز است که از نظر درآمدزایی و ایجاد اشتغال از جمله صنایع، دارای رشد سریعی است و به اقتصاد محلی، ملی و جهانی کمک می‌کند (Fachrudin & Lubis, 2016). اخیرا گردشگری مبتنی بر طبیعت در این صنعت مورد توجه گردشگران قرار گرفته است. در همین زمینه، مناطقی که دارای منابع آبی هستند می‌توانند تجربیات متنوعی در رابطه با آب به گردشگران ارائه دهند (Ricart et al., 2024). با توجه به اهمیت این موضوع، مطالعاتی در این زمینه صورت گرفته است که می‌توان به موسوی علی‌زاده (۱۴۰۳) در مطالعهٔ امکان‌سنجی توسعه گردشگری آبی استان خوزستان اشاره کرد. نتایج بدست آمده نشان داد که بیشترین امکان تحقق‌پذیری توسعه گردشگری در این استان مربوط به شاخص‌های اقتصادی و مدیریتی–زیرساختی است. در مطالعه‌ای دیگر گودرزی و همکاران (۱۳۹۹)، به بررسی و تحلیل موانع توسعه گردشگری آبی در استان خوزستان پرداختند. نتایج نشان داد که عمده‌ترین موانع توسعه گردشگری آبی در این استان شامل تمایل و مشارکت ضعیف بخش خصوصی برای

مقاله در نوبت انتشار
نسریه علمی پژوهشی
«اطلاعات جغرافیایی (سپهر)»

سرمایه‌گذاری و همچنین برنامه‌ریزی و مدیریت ضعیف است. همچنین میراشه (۱۳۹۹) در مطالعه‌ای، نقش گردشگری آبی پایدار را با تأکید بر ملاحظات محیطزیستی در رودخانه دز مورد بررسی قرار داد. او بیان کرد که علیرغم اهمیت این رودخانه در توسعه گردشگری استان خوزستان، متأسفانه تخریب و آلودگی‌های محیط زیستی متعددی در اطراف آن دیده می‌شود که باید مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گیرد Hernández و همکاران (۲۰۲۳) به مطالعه مخاطرات و تهدیدات تأثیرگذار بر توسعه گردشگری آبی پرداختند. نتایج بدست آمده نشان داد که عمده‌ترین مخاطراتی که توسعه گردشگری آبی با آن رو به رو است، ناشی از توسعه فعالیت‌های انسانی و عدم تطابق با ظرفیت منابع آبی موجود می‌باشد. در مطالعه‌ای Deely و همکاران (۲۰۲۳) به بررسی اهمیت توسعه گردشگری آبی و نقش آن در اقتصاد جوامع محلی پرداختند. نتایج آن‌ها نشان داد که گردشگری آبی از مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی در جهان امروز است که از نظر درآمدزایی و ایجاد اشتغال، دارای رشد سریعی است و به اقتصاد محلی، ملی و جهانی کمک می‌کند.

مطابق مطالعات انجام شده، توسعه گردشگری آبی و برنامه‌ریزی مناسب، به‌ویژه در مناطقی که از منابع آبی فراوانی برخوردارند، دارای اهمیت بالایی است. مسلماً توسعه گردشگری آبی در گرو حفظ محیط زیست و استفاده بهینه از منابع آبی موجود است، که برای داشتن یک گردشگری پایدار و در خور، تناسب‌سنجی و برنامه‌ریزی مدیریتی در طبیعت امری ضروری است. کشور ایران با توجه به شرایط اقلیمی و منابع آبی متعدد، از ظرفیت‌های بالقوه‌ای برای تبدیل‌شدن به یکی از پنج کشور عمده گردشگرپذیر دنیا برخوردار است و دارای پتانسیل‌های گردشگری فراوانی می‌باشد. دراین میان استان خوزستان به دلیل دارا بودن توان توسعه این صنعت و همچنین منابع آبی فراوان (حدود یک سوم آب‌های سطحی کشور)، بویژه رودخانه‌های متعدد، می‌تواند جاذب بسیاری از گردشگران به این منطقه باشد. پتانسیل‌های رودخانه‌های خوزستان برای تبدیل این استان به قطب گردشگری آبی، تاکنون مورد توجه برنامه‌ریزان گردشگری قرار نگرفته است؛ این در حالی است که برنامه‌ریزی مناسب در این زمینه می‌تواند فواید اقتصادی بسیاری از توسعه گردشگری در کنار مزیت‌های اجتماعی و فرهنگی را، به همراه داشته باشد. همچنین با وجود منابع آبی فراوان در استان، هیچ مدل «اولویت‌بندی راهبردی» برای رودخانه‌های خوزستان وجود نداشته و این مطالعه به بررسی سلسله مراتب اولویت‌ها (با استفاده از روش TOPSIS) پرداخته است. در این راستا، مطالعه حاضر صرفاً یک پژوهش توصیفی نمی‌باشد، بلکه یک «نقشه راهی» برای گذار از مدیریت سنتی به مدیریت مشارکتی را ارائه می‌دهد. براین اساس در این مطالعه با هدف شناسایی راهبردهای ایجاد، ارتقاء و توسعه گردشگری آبی، به بررسی راهبردهای برنامه‌ریزی توسعه گردشگری رودخانه‌ای در استان خوزستان با استفاده از مدل SWOT-PESTLE پرداخته شد. در ادامه به اولویت‌بندی راهبردها از طریق نرم‌افزار TOPSIS Solver و ارائه اقدامات مدیریتی اقدام شد. بدین‌ترتیب، عمده‌ترین سوالات پژوهش عبارتند از: ۱) از نظر موقعیت راهبردی، رودخانه‌های استان خوزستان در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در کجا قرار گرفته‌اند؟ ۲) عمده‌ترین راهبردهای توسعه گردشگری رودخانه‌ای در این استان کدامند؟ ۳) از بین راهبردهای توسعه گردشگری رودخانه‌ای در این استان، کدام‌یک از اولویت بالاتری برخوردار است؟

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
«اطلاعات جغرافیایی (سپهر)»

مواد و روش‌ها

محدوده مورد مطالعه

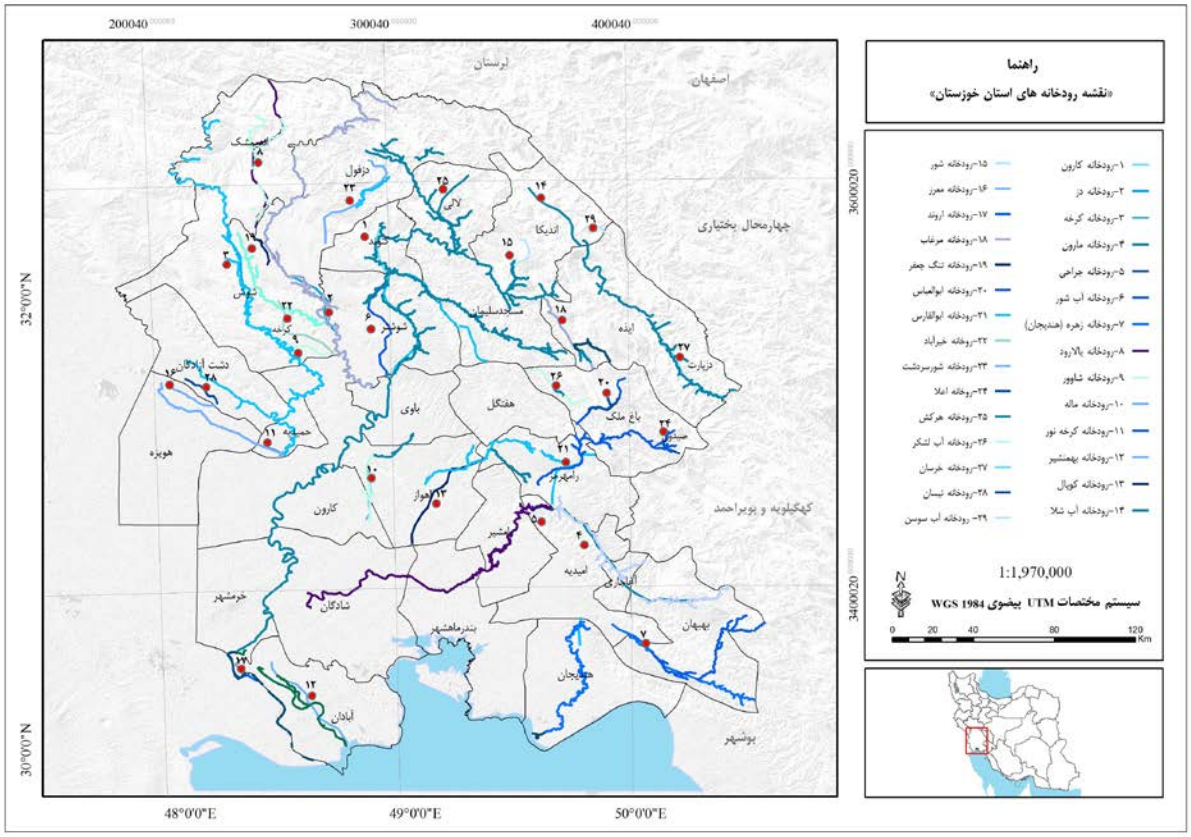
استان خوزستان با مساحت ٦٤٠٥٥ کیلومترمربع، دارای ٢٩ رشته رودخانه با طولی حدود ٢٩٠٠ کیلومتر در ٣٠ شهرستان می‌باشد. طول رودهای شناسایی شده در استان خوزستان از حداقل ٥ کیلومتر (رود نیسان در شهرستان دشت آزادگان) تا بیش از ٦٤٠ کیلومتر (رود کارون، جاری در ١٢ شهرستان استان) است (جدول ١). رود کارون با طول ٦٤١ کیلومتر، به عنوان بزرگترین رود در این استان جریان دارد و از میانه ١٢ شهرستان و ٦ شهر (گتوند، جنت مکان، شوشتر، اهواز، خرمشهر، آبادان) عبور می‌کند، که بیشترین امتداد آن در شهرستان اهواز به میزان ١٣٤ کیلومتر و پس از آن، شهرستان شوشتر به طول ٩٤ کیلومتر می‌باشد (دانه کار و همکاران، ١٤٠٣). در شکل ١، نقشه موقعیت رودخانه‌های استان خوزستان نمایش داده شده است.

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
« اطلاعات جغرافیایی (سپهر) »

جدول ١- فهرستی از رودخانه‌های اصلی استان خوزستان

نام رود	شهرستان‌های جاری	طول رود در استان (km)
کارون	اهواز، شوشتر، ایذه، شادگان، کارون، مسجد سلیمان، گتوند، لالی، باوی، دزپارت، خرمشهر، آبادان	٦٤٠/٨٣
دز	شوشتر، اندیمشک، شوش، کرخه، دزفول، اهواز	٣٢١/١
کرخه	شوش، دشت آزادگان، کرخه، هویزه	٢٧١/٣
زهره (هندیجان)	بهبهان، امیدیه، هندیجان	٢٦٢/٣
مارون	شادگان، بهبهان، رامهرمز، آغاجاری، هفتگل، امیدیه	١٩٤/٦
جراحی	رامشیر، بندر ماهشهر، امیدیه	١٢٨/٢
آب شور	مسجدسلیمان، هفتگل، اندیکا	١١٤
اروند	خرمشهر، آبادان	١١٠
بالارود	اندیمشک	٧٦
شاوور	کرخه، اهواز	٧٥/٨
ماله	اهواز، امیدیه	٧٥/٥
کرخه نور	حمیدیه	٦٥
بهمنشیر	آبادان	٦٢/٤
کوپال	اهواز	٥٦
آب شلا	اندیکا	٥١
معرز	هویزه	٤٦
مرغاب	ایذه	٤١
تنگ جعفر	آغاجاری	٤١
ابوالعباس	باغملک	٤١
شور	اندیکا	٤٠
ابوالفارس	رامهرمز	٣٠
خیرآباد	کرخه	٢٩
شور سردشت	آغاجاری	٢٨
هرکش	لالی	٢٤

اعلا	صیدون	١٤
آب لشگر	باغملک	٨
خرسان	دزپارت	٦
نیسان	دشت آزادگان	٥
آب سوسن	اندیکا	٤/٦
	مجموع	**٢٨٦١/٦٣**

شکل ١- موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

روش بررسی

شناسایی عوامل راهبردی

ماتریس SWOT (تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) امروزه به‌عنوان یک ابزار کلیدی در فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی مورد استفاده قرار می‌گیرد و معمولاً پیش از تعیین راهبردهای نهایی انجام می‌شود. این تحلیل به برنامه‌ریزان کمک می‌کند تا عوامل درونی مانند منابع، توانمندی‌ها و محدودیت‌های داخلی (نقاط قوت و ضعف) و عوامل بیرونی را به‌طور سیستماتیک ارزیابی کنند (عرصه، ١٣٨٩). عوامل درونی به محیط داخلی یا به فضایی که در کنترل برنامه‌ریز یا مدیر است گفته می‌شود. در محیط داخلی، تعدادی فاکتور محیطی وجود دارد که برای دستیابی به اهداف قوت یا ضعف به‌کار گرفته می‌شوند. در مقابل هر آن‌چه در خارج از محیط داخلی قرار دارد، محیط بیرونی و

عوامل مؤثر بر آن عوامل بیرونی محسوب می‌شوند (جهانی شکیب و همکاران، ۱۳۹٤، فرهادی نیا و همکاران،۱۳۹٤). بدین‌ترتیب در مطالعه حاضر، عوامل راهبردی از طریق بررسی اسنادی و تنظیم و تکمیل پرسشنامه مورد شناسایی قرار گرفت.

تهیه ماتریس ارزیابی درونی و بیرونی

همه عوامل درونی و بیرونی برجسته و قابل اهمیت نیستند و لذا ضرورت دارد کلیه این عوامل مورد ارزیابی قرار گرفته و عوامل مهم و با اهمیت، تشخیص داده شده و نهایتاً اولویت‌بندی گردند. برای ارزیابی عوامل راهبردی درونی و بیرونی از ماتریس ارزیابی عوامل درونی (IFE)[۳] و ارزیابی عوامل بیرونی (EFE)[٤] استفاده شد. تهیه این ماتریس‌ها از طریق قضاوت‌های شهودی و نقطه نظرات متخصصان انجام شد و پس از بررسی عوامل درونی و بیرونی، مهمترین عوامل فهرست شدند. بدین‌ترتیب مراحل تهیه ماتریس عوامل درونی و بیرونی به‌شرح زیر می‌باشد (محرم نژاد، ۱۳۸۱، حیدرزاده و دانه کار، ۱۳۹٤):

۱) برای عوامل درونی ابتدا نقاط قوت و سپس نقاط ضعف و برای عوامل بیرونی ابتدا فرصت‌ها و سپس تهدیدها مورد بررسی قرار گرفت.

۲) این عوامل از طریق طیف لیکرت ۵ تایی مورد امتیازدهی قرار گرفت و سپس این امتیاز به ضریب اهمیت تبدیل شد. ضریب داده شده به هر عامل، بیان کننده اهمیت نسبی آن در موفقیت است که مجموع این ضرایب در عوامل (چه درونی و چه بیرونی) باید برابر ۱ شود.

۳) در مورد تخصیص رتبه، با توجه به مشترک یا انحصاری بودن عوامل، رتبه ۱+ یا ۲+ به قوت‌ها و فرصت‌ها و رتبه ۱- یا ۲- به ضعف‌ها و تهدیدها اختصاص یافت. تخصیص رتبه به این صورت است که اگر قوت، یک قوت انحصاری باشد، رتبه ۲+ و چنان‌چه یک قوت مشترک باشد، رتبه ۱+ به عامل مورد نظر داده می‌شود. در مورد ضعف‌ها و تهدیدها نیز اگر ضعف شناسایی شده انحصاری باشد، رتبه ۲- و چنان‌چه مشترک و غیرانحصاری باشد رتبه ۱- به عامل مورد نظر اختصاص می‌یابد.

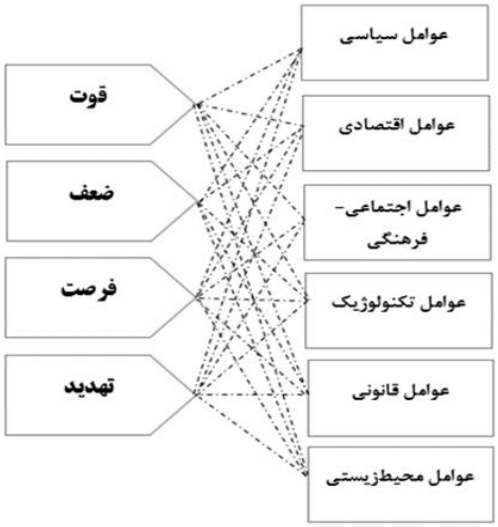
٤) برای تعیین نمره نهایی، ضریب هر عامل در رتبه آن ضرب شد و با توجه به مجموع نمره‌های متعلق به گویه‌های هر عامل، نمره آن عامل (قوت یا ضعف، فرصت یا تهدید) مشخص شد.

تعیین موقعیت راهبردی

برنامه‌ریزی راهبردی فرآیند نظام‌مندی است که شامل بررسی‌های محیط درونی و بیرونی، تدوین راهبردها، ارزیابی و کنترل آن می‌باشد (مصلایی، ۱۳۸٦). براین اساس بر حسب وضعیت مورد مطالعه می‌توان چهار دسته راهبرد را که از نظر درجهٔ کنش‌گری متفاوت می‌باشند، تدوین نمود. موقعیت راهبردی و راهبردهای غالب از طریق تهیه ماتریس عوامل درونی- بیرونی (IE) تعیین گردید. این راهبردها در چهار گروه SO (هم‌افزایی قوت‌ها و فرصت‌ها)، WO (با استفاده از فرصت‌ها به جبران نقاط ضعف می‌پردازد)، ST (با استفاده از قوت‌ها اثر تهدیدها را کاهش می‌دهد) و WT (درک

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
«اطلاعات جغرافیایی (سپهر)»

ضعف‌ها و تهدیدهای مهم برای حفظ وضع موجود) شناسایی و مورد تحلیل قرار گرفت. همچنین در این مطالعه ماتریس عوامل درونی (قوت–ضعف) و عوامل بیرونی (فرصت–تهدید)، به تفکیک ابعاد مدل PESTEL مورد شناسایی و طبقه‌بندی گردید. مدل PESTLE چارچوبی است که معیارهای سیاسی[۱]، اقتصادی[۲]، اجتماعی[۳]، تکنولوژیک[۴] (فناوری)، قانونی[۵] و محیطزیستی[۶] مؤثر را شناسایی کرده و آن‌ها را مورد ارزیابی و تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد (Koumparoulis et al., 2013; Bloomberg et al., 2012). در شکل ۲، شمای کلی از مدل SWOT-PESTLE نمایش داده شده است.

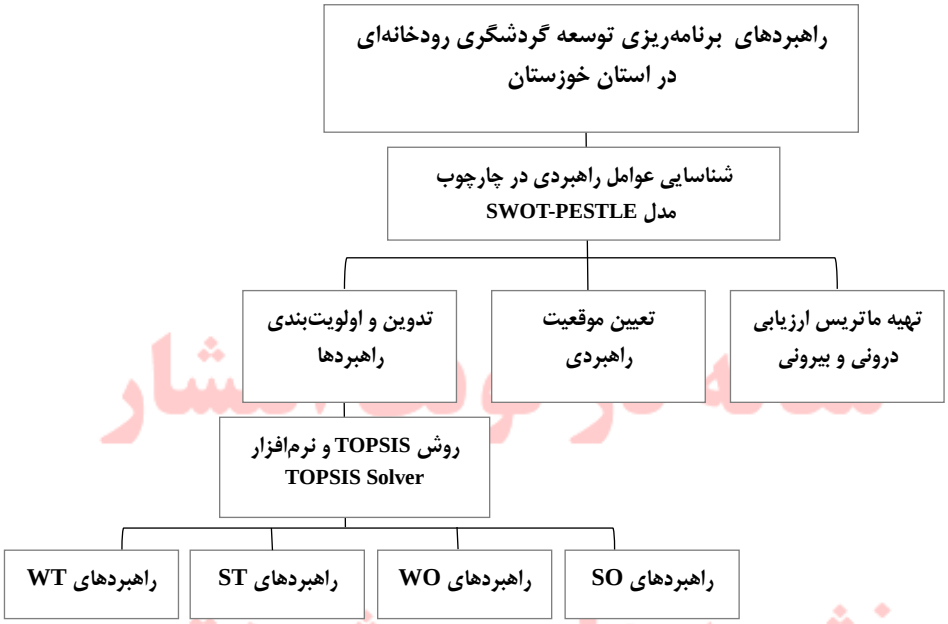
شکل ۲- شمای کلی از مدل SWOT-PESTLE

تدوین و اولویت‌بندی راهبردها

تدوین راهبردها از طریق بارش فکری، بررسی‌های تحلیلی و با مداخله دادن عوامل راهبردی مهم (با نمره بیش از میانگین) و همچنین متناسب با تمامی موقعیت‌های راهبردی (SO، ST، WO، WT) صورت می‌گیرد. در ادامه به اولویت‌بندی هر یک از راهبردها با توجه به نظر کارشناسان و متخصصان و استفاده از نرم‌افزار TOPSIS Solver اقدام شد. روش TOPSIS در این پژوهش در هفت گام شامل: ۱) تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری، ۲) نرمال‌سازی ماتریس تصمیم، ۳) محاسبه ماتریس نرمال‌شده وزنی، ٤) تعیین ایده‌آل مثبت و منفی، ۵) محاسبه فاصله از ایده‌آل‌ها، ٦) محاسبه

[1]- Political
[2] - Economic
[3] -Social
[4] - Technological
[5] - Legal
[6] - Environmental

نزدیکی نسبی (شاخص شباهت)، و ۷) رتبه‌بندی نهایی مورد بررسی قرار گرفت. در شکل ۳، دیاگرام مراحل روش‌شناسی پژوهش نمایش داده شده است.

شکل ۳- دیاگرام مراحل روش‌شناسی پژوهش

نتایج

تحلیل عوامل درونی و بیرونی

مطابق یافته‌های به‌دست آمده، ماتریسی از عوامل درونی و بیرونی رودخانه‌های استان خوزستان شامل ۱۳ نقطه قوت، ۲۱ نقطه ضعف و فرصت و ۲٤ نقطه تهدید به‌شرح جدول‌های ۲ تا ۵ است. همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد، در این استان نقاط تهدید بیشترین تعداد از عوامل بیرونی را به خود اختصاص داده‌اند. مطابق نتایج نقاط قوت رودخانه‌های استان خوزستان را می‌توان در چهار دسته اصلی طبقه‌بندی و تحلیل کرد (جدول ۲): ۱) پشتوانه حقوقی و مالکیتی (S1، S6): وجود اسناد بالادست حمایت‌کننده از توسعه گردشگری رودخانه‌ای، همراه با مالکیت عمومی و انفال بودن این منابع، چارچوب قانونی و حاکمیتی مناسبی برای برنامه‌ریزی یکپارچه فراهم کرده است. این دو عامل در کنار هم، امکان جذب سرمایه‌گذار را تسهیل می‌کنند و هم از تصاحب انحصاری منابع جلوگیری می‌نمایند. ۲) پیوند با جامعه و فرهنگ محلی (S2، S3): وابستگی معیشتی جوامع محلی به گردشگری و همجواری رودخانه‌ها با روستاهای واجد ارزش تاریخی و فرهنگی، یک زیست‌بوم گردشگری تلفیقی را شکل داده است. این پیوند، مشارکت طبیعی ساکنان را به همراه داشته و امکان ارائه محصولات گردشگری ترکیبی (طبیعت–فرهنگ) را فراهم می‌کند که مزیت رقابتی مهمی برای منطقه محسوب می‌شود. ۳) زیرساخت‌ها و دسترسی (S4، S5): وجود راه‌های دسترسی و زیرساخت‌های تفرجی اولیه، حداقل

الزامات برای بهره‌برداری گردشگری را تأمین کرده است. با این حال، کیفیت این زیرساخت‌ها ناهمگون است و برخی نیازمند بهسازی و ارتقاء به استانداردهای روز هستند تا پاسخگوی رشد تقاضا باشند. ٤) پتانسیل‌های طبیعی و محیطی (S7، S8، S9، S10، S11، S12، S13): تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری، چشم‌اندازهای منحصربه‌فرد، تنوع خدمات زیست‌بومی، توان اکولوژیک مناسب، وسعت و پایداری روخانه‌های استان، بکر بودن و آرامش محیطی، و اقلیم آسایش گردشگری، مجموعه‌ای از مزیت‌های طبیعی را تشکیل می‌دهند که استان خوزستان را به یکی از مستعدترین مناطق کشور برای گردشگری رودخانه‌ای تبدیل کرده است. همچنین ترکیب این عوامل، امکان توسعه انواع گردشگری (تفرجی، ماجراجویانه، علمی و زیست‌محیطی) را در فصول مختلف سال فراهم می‌آورد.

جدول ۲- ماتریسی از نقاط قوت رودخانه‌های استان خوزستان

عامل PESTEL	عامل ترکیبی	عوامل درونی قوت‌ها (S)
سیاسی-اقتصادی (E)	قوت سیاسی-اقتصادی (SE)	S1: وجود اسناد بالادست حمایت کننده از توسعه فعالیت های گردشگری رودخانه‌ای
		S2: وابستگی معیشتی جامعه محلی منبع آبی به گردشگری (بوم گردی و خدمات گردشگری)
اجتماعی-فرهنگی (S)	قوت اجتماعی-فرهنگی (SS)	S3: همجواری با روستاهای واجد ارزش تاریخی و فرهنگی
تکنولوژیک-زیرساختی (T)	قوت فناوری-زیرساختی (ST)	S4: زیرساخت های دسترسی پیرامون رودخانه‌ها
		S5: وجود زیرساخت های تفرجی در اطراف رودخانه‌ها
قانونی (L)	قوت قانونی (SL)	S6: مالکیت عمومی و جزو انفال بودن رودخانه‌ها
محیط زیستی (E)	قوت محیط زیستی (SE)	S7: تنوع گونه های گیاهی و جانوری
		S8 : چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد کیفیت منظر
		S9: تنوع خدمات زیست بومی
		S10: برخورداری از توان اکولوژیک توسعه گردشگری
		S11: وسعت، دوام و پایداری رودخانه‌ها
		S12: بکر بودن و آرامش محیطی
		S13: اقلیم آسایش گردشگری

نقاط ضعف رودخانه‌های استان خوزستان مطابق جدول ۳، در پنج طبقه قابل بررسی هستند که شامل: ۱) ضعف‌های مدیریتی و برنامه‌ریزی (W1، W2، W7، W11): فقدان طرح مدیریتی و برنامه پایدار گردشگری، همراه با تداخل وظایف دستگاه‌های اجرایی و رقابت نهادهای مختلف برای بهره‌برداری، مهمترین چالش ساختاری این حوزه است. نبود یک متولی مشخص و فقدان برنامه یکپارچه باعث موازی‌کاری، اتلاف منابع و عدم انسجام در توسعه گردشگری رودخانه‌ای شده است. این مسئله در بلندمدت مانع شکل‌گیری یک برند گردشگری منسجم برای استان خواهد بود. ۲) ضعف در سرمایه انسانی و مشارکت محلی (W3، W4، W8، W9، W13): کمبود نیروی متخصص، عدم سازماندهی تورهای طبیعت‌گردی، نبود مشارکت جامعه محلی در تصمیم‌گیری، آشنا نبودن ساکنان با روش‌های کسب درآمد از گردشگری و ادراک ناکافی از خدمات اکوسیستمی، حلقه مفقوده بین پتانسیل طبیعی و بهره‌برداری اقتصادی است. این

ضعف‌ها باعث می‌شود جوامع محلی نتوانند به بازیگران فعال و ذی‌نفع واقعی در توسعه گردشگری تبدیل شوند. ۳) ضعف‌های اقتصادی و اطلاع‌رسانی (W10، W12، W14، W15): نامشخص بودن ارزش اقتصادی خدمات گردشگری، سطح پایین درآمد جوامع محلی، ضعف تبلیغات و عدم شناخت نسبت به جاذبه‌ها، یک چرخه معیوب ایجاد کرده است. عدم شناخت جاذبه‌ها منجر به تبلیغات ضعیف می‌شود و این به نوبه خود باعث کاهش تقاضا و درآمد می‌شود که در نهایت ارزش اقتصادی این بخش را نامعلوم نگه می‌دارد. ٤) ضعف زیرساخت‌ها و مسائل و مسائل محیط زیستی (W16، W17، W18، W19): ضعف زیرساخت‌های گردشگری، آلودگی رودخانه‌ها به فاضلاب و پسماند، کاهش پیکره رودخانه‌ها بر اثر مداخلات انسانی و آسیب‌پذیری ذاتی این اکوسیستم‌ها، مهمترین چالش‌های فیزیکی و محیطی هستند. آلودگی نه تنها تجربه گردشگران را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بلکه پایداری منبع پایه را نیز به خطر می‌اندازد. ۵) محدودیت‌های اقلیمی و زمانی (W5، W6، W20، W21): عدم رعایت ظرفیت برد گردشگری، تفرج در زمان و مکان حساس، کوتاه بودن زمان مناسب برای فعالیت گردشگری و قرارگیری استان در منطقه خشک و پرتنش آبی، محدودیت‌های ذاتی و مدیریتی را تشکیل می‌دهند. کوتاه بودن پنجره زمانی مناسب گردشگری، بازگشت سرمایه را با چالش مواجه کرده و تنش آبی منطقه نیز ضرورت مدیریت پایدار و برنامه‌ریزی دقیق را دوچندان می‌کند.

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
« اطلاعات جغرافیایی (سپهر) »

جدول ۳- ماتریسی از نقاط ضعف رودخانه‌های استان خوزستان

عامل PESTEL	عامل ترکیبی	عوامل درونی ضعف‌ها (W)
سیاسی-مدیریتی (P)	ضعف سیاسی-مدیریتی (WP)	W1 : فقدان طرح مدیریتی برای توسعه گردشگری
		W2: فقدان برنامه مدیریت پایدار گردشگری (برنامه ریزی، طرح ریزی، نگهداری و پایش)
		W3: فقدان نیروی انسانی متخصص در حوزه گردشگری رودخانه‌ای
		W4: عدم سازماندهی تورهای طبیعت‌گردی رودخانه‌ای
		W5: عدم رعایت ظرفیت بردگردشگری در پیرامون رودخانه‌ها
		W6: تفرج در زمان و مکان حساس در پیرامون رودخانه‌ها
		W7: تداخل وظایف و ماموریت دستگاه های مرتبط با رودخانه‌های استان
		W8: عدم مشارکت جامعه محلی و مردم در فرایند تصمیم گیری گردشگری رودخانه‌ای
اقتصادی (E)	ضعف اقتصادی (WE)	W9: عدم آشنایی جامعه محلی به روش‌های کسب درآمد از طریق گردشگری
		W10: نامعلوم بودن ارزش اقتصادی خدمات گردشگری رودخانه‌ای
		W11: رقابت نهادهای مختلف برای بهره برداری و اختصاص فضای توسعه در پیرامون رودخانه‌ها
		W12: سطح پایین درآمد جامعه محلی پیرامون رودخانه‌های استان
اجتماعی-فرهنگی (S)		W13: ادراک ناکافی جوامع محلی همزیست رودخانه از خدمات اکوسیستمی
	ضعف اجتماعی-فرهنگی (WS)	W14: ضعف تبلیغات رسانه ای و اطلاع رسانی در زمینه ظرفیت‌های گردشگری رودخانه‌ای
		W15: عدم شناخت نسبت به جاذبه های گردشگری رودخانه‌ای
تکنولوژیک-زیرساختی (T)	ضعف تکنولوژیک-زیرساختی (WT)	W16: ضعف زیرساخت های گردشگری (ارتباطی، دسترسی، خدماتی)
محیط زیستی (E)	ضعف محیط زیستی (WE)	W17: آلوده بودن رودخانه‌ها به فاضلاب، پسماند، سموم، ترکیبات شیمیایی یا نفتی
		W18: کم شدن پیکره رودخانه‌ها به سبب مداخلات انسانی

W19: حساسیت و آسیب پذیری رودخانه‌ها به توسعه فعالیت های گردشگری

W20: کوتاه بودن زمان مناسب برای فعالیت گردشگری

W21: واقع شدن در منطقه خشک و پرتنش آبی در کشور

فرصت‌های پیش‌روی گردشگری رودخانه‌ای در استان خوزستان در پنج دسته قابل تحلیل است (جدول ٤): ١) بستر سیاسی و قانونی کلان (O1، O2، O3، O6): توجه به گردشگری به‌عنوان یک محرک توسعه، وجود اسناد ملی توسعه طبیعت‌گردی، سیاست‌گذاری مشخص برای گردشگری رودخانه‌ای و جلب توجه دولت به سرمایه‌گذاری در این بخش، یک بستر حمایتی قابل توجه را فراهم کرده است. این فرصت‌ها نشان می‌دهد که گردشگری رودخانه‌ای نه یک اولویت حاشیه‌ای، بلکه در دستور کار نهادهای سیاستگذار قرار دارد و می‌توان از ظرفیت برنامه‌های ملی برای پیشبرد طرح‌های استانی بهره برد. ٢) فرصت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری (O4، O5، O7، O8، O10): وجود نیروی کار جویای شغل، مستعد بودن منطقه برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، کاهش ارزش پول ملی که گردشگری داخلی را رقابتی‌تر می‌کند و روند رو به رشد سرمایه‌گذاری خصوصی در صنعت گردشگری، یک پنجره‌ای برای فرصت اقتصادی باز کرده است. ظرفیت راه‌اندازی بازارچه‌های سنتی و طرح‌های اشتغال‌زا نیز می‌تواند این فرصت‌ها را به منافع ملموس برای جوامع محلی تبدیل کند. ٣) پشتوانه فرهنگی، اجتماعی و محیط زیستی (O11، O12، O13، O14، O15): تنوع ظرفیت‌های فرهنگی و تاریخی، حساسیت تشکل‌های محیط زیستی و سازمان‌های مردم‌نهاد نسبت به سلامت آب رودخانه‌ها، تنوع صنایع دستی و وجود جوامع محلی با انگیزه مشارکت، هم‌پوشانی مطلوبی بین پشتوانه فرهنگی و مطالبه‌گری محیط زیستی ایجاد کرده است. این همگرایی می‌تواند تضمین‌کننده توسعه پایدار و مشارکت‌محور باشد. ٤) فرصت‌های زیرساختی و فناوری (O16، O17، O18): اتصال به شبکه زیرساخت دسترسی منطقه، گسترش فضای مجازی برای اطلاع‌رسانی و ظرفیت ساخت اسکله و زیرساخت‌های تفرجی، ابزارهای عملی برای تبدیل فرصت‌های سیاسی به اقدامات اجرایی را فراهم کرده‌اند. فضای مجازی به‌ویژه می‌تواند محدودیت بودجه تبلیغاتی را تا حد زیادی جبران کند. ٥) فرصت‌های جغرافیایی و طبیعی (O9، O19، O20، O21): سابقه شناخته شدن فرصت‌های گردشگری رودخانه‌ای، وجود تعهدات بین‌المللی حامی توسعه پایدار، همجواری با دیگر منابع آبی منطقه و ظرفیت طبیعی برای انواع فعالیت‌های تفرجی، یک مزیت انباشته و رقابتی ایجاد کرده است. همچنین همجواری با سایر منابع آبی امکان طراحی کریدورهای گردشگری آبی و افزایش میانگین مدت اقامت گردشگران را فراهم می‌کند.

جدول ٤- ماتریسی از نقاط فرصت رودخانه‌های استان خوزستان

عامل PESTEL	عامل ترکیبی	عوامل بیرونی فرصت‌ها (O)
سیاستی-مدیریتی (P)	فرصت سیاستی-مدیریتی(OP)	O1: توجه به فعالیت گردشگری به عنوان یکی از محرک های توسعه در رودخانه‌ها O2: وجود قوانین ، برنامه و سند ملی توسعه و مدیریت طبیعت گردی در کشور O3: وجود سیاستگذاری های مشخص در خصوص توسعه گردشگری رودخانه‌ای
اقتصادی (E)	فرصت اقتصادی (OE)	O4: وجود نیروی کار جویای شغل در منطقه

		O5: مستعد بودن منطقه برای سرمایه گذاری بخش خصوصی
		O6: جلب توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه گذاری در بخش گردشگری
		O7: کاهش ارزش پول ملی در رقابت با ارز های بین المللی و تمایل به توسعه گردشگری در کشور
		O8: روند رو به رشد سرمایه گذاری بخش خصوصی در صنعت گردشگری
		O9: سابقه شناخته شدن فرصت های گردشگری رودخانه‌ای
		O10: ظرفیت راه اندازی بازارچه های سنتی یا طرح های اشتغال زای گردشگری
اجتماعی- فرهنگی (S)	فرصت اجتماعی- فرهنگی(OS)	O11: وجود ظرفیت های فرهنگی و تاریخی متنوع در منطقه
		O12: حساسیت تشکل های محیط زیستی در سطح ملی نسبت به سلامت آب رودخانه‌ها
		O13: وجود مطالبات مردمی و سازمان های مردم نهاد (در سطح ملی) در حفاظت از رودخانه‌های استان
		O14: تنوع صنایع دستی و هنرهای بومی در منطقه
		O15: وجود سازمان های مردم نهاد یا جوامع محلی پیرامونی با انگیزه مشارکت در گردشگری
تکنولوژیک-زیرساختی (T)	فرصت تکنولوژیک-زیرساختی(OT)	O16: اتصال به شبکه زیرساخت دسترسی منطقه
		O17: گسترش استفاده از فضای مجازی در اطلاع رسانی و معرفی گردشگی رودخانه‌ای
		O18: ظرفیت ساخت اسکله و زیرساخت تفرجی
قانونی (L)	فرصت قانونی (OL)	O19: وجود تعهدات بین المللی حامی محیط زیست در گردشگری رودخانه‌ای (توسعه گردشگری پایدار)
		O20: همجواری با دیگر منابع آبی در منطقه
محیط زیستی(E)	فرصت محیط زیستی (OE)	O21: ظرفیت طبیعی منطقه برای برنامه ریزی انواع فعالیت‌های تفرجی

مقاله در وبت انتشار

تهدیدهای رودخانه‌های استان خوزستان برای توسعه گردشگری، در چهار طبقه قابل بررسی است که شامل (جدول ۵): ۱) ضعف‌های مدیریتی و ساختاری (T1، T2، T3، T6، T16): بسیاری از تهدیدات ریشه در عدم هماهنگی میان سازمانی و فقدان یک چشم‌انداز یکپارچه دارد. وقتی نهادهای دولتی با هم همسو نباشند و برنامه‌ای مشارکتی وجود نداشته باشد، حتی با وجود منابع طبیعی، توسعه گردشگری به صورت پراکنده و بی‌هدف پیش می‌رود. همچنین، ضعف در آموزش و نظارت باعث شده است که قوانین گردشگری عملاً در سطح اجرا اثرگذار نباشند. ۲) تخریب محیط‌زیستی و بحران‌های آبی (T4، T5، T13، T17، T19، T21، T23): این محور، بحرانی‌ترین بخش تهدیدات است. تغییرات اقلیمی، خشکسالی و مدیریت نادرست منابع آب (سدسازی‌های بالادستی و برداشت‌های غیرمجاز) مستقیماً بر جذابیت رودخانه‌ها اثر گذاشته است. آلودگی‌های محیطی و انتشار زباله‌ها، نه تنها اکوسیستم را تخریب می‌کند، بلکه «تصویر ذهنی» گردشگر از منطقه را نیز منفی کرده و پایداری گردشگری را به شدت تهدید می‌کند. ۳) تضادهای کاربری و مداخلات انسانی (T9، T12، T14، T15، T18، T24): وجود صنایع بزرگ و توسعه صنعتی در پیرامون رودخانه‌ها، یک تضاد شدید کاربری ایجاد کرده است؛ صنعتی‌سازی محیط، جذابیت بصری و آرامش (که هدف اصلی گردشگری است) را از بین می‌برد. علاوه بر این، ساخت‌وسازهای غیرمجاز و تغییر کاربری اراضی، منجر به تخریب منظر آبی و از بین رفتن عرصه‌های طبیعی شده است. ٤) محدودیت‌های اجتماعی–اقتصادی و طبیعی (T7، T8، T10، T11، T20، T22): کمبود نیروی انسانی ماهر در جامعه محلی باعث شده تا گردشگری نتواند به یک منبع اشتغال پایدار تبدیل شود. همچنین، عدم شناخت ظرفیت‌های محیطی منجر به توسعه‌های بی‌رویه و آسیب‌زا می‌شود. در نهایت، عوامل طبیعی مانند آب‌وهوای نامناسب و طوفان‌های گردوغبار، بازه زمانی فعالیت‌های گردشگری را محدود کرده و ریسک عملیاتی را افزایش می‌دهد.

نشریه علمی پژوهشی
«اطلاعات جغرافیایی (سپهر)»

جدول ۵- ماتریسی از نقاط تهدید رودخانه‌های استان خوزستان

عامل PESTEL	عامل ترکیبی	عوامل بیرونی تهدیدها (T)
سیاستی-مدیریتی(P)	تهدید سیاستی-مدیریتی(TP)	T1: عدم انسجام سازمانی نهادهای مرتبط با گردشگری
		T2: فقدان برنامه یکپارچه و مشارکتی در خصوص توسعه گردشگری رودخانه‌ای
		T3: عملکرد ضعیف نهادهای دولتی در آموزش و توانمند سازی ذیربطان گردشگری
		T4: عدم نظارت و مدیریت عوامل تهدید کننده سلامت آب رودخانه‌ها
		T5: برداشت غیر مجاز و نامتوازن از آب رودخانه‌ها
		T6: فقدان یکپارچگی وهماهنگی برنامه های توسعه پیرامون رودخانه‌ها
اقتصادی(E)	تهدید اقتصادی(TE)	T7: کمبود نیروی انسانی ماهر در جامعه محلی منطقه برای اشتغال پایدار
		T8: محدود بودن فرصت های گردشگری قابل برنامه ریزی، پیرامون رودخانه‌ها
		T9: واقع شدن صنایع بزرگ و پر اثر بر محیط در پیرامون رودخانه‌ها
اجتماعی- فرهنگی (S)	تهدید اجتماعی- فرهنگی (TS)	T10: ناشناخته بودن حساسیت ها و ظرفیت‌های محیطی و پیامدهای توسعه در رودخانه‌ها
		T11: توزیع پراکنده سکونتگاه های روستایی در پیرامون رودخانه‌ها
تکنولوژیک-زیرساختی(T)		T12: توسعه صنعتی غیرجاذب گردشگری پیرامون رودخانه‌ها
	تهدید تکنولوژیک-زیرساختی (TT)	T13: کاهش سطح آب به دلیل توسعه سد و سازه های آبی بالادستی
		T14: ایجاد زیرساخت های مداخله کننده در منظر آبی رودخانه‌ها
قانونی (L)	تهدید قانونی (TL)	T15: ساخت و ساز غیر مجاز و تغییر تبدیل اراضی پیرامون رودخانه‌ها
		T16: ضعف نظارت در اجرای قوانین و مقررات گردشگری
		T17: عدم تأمین حق آبه مناسب برای رودخانه‌های استان
محیط زیستی(E)	تهدید محیط زیستی(TE)	T18: حضور شکارچیان و صیادان غیر مجاز در منطقه
		T19: آلودگی های فراگیر محیط زیستی پیرامون رودخانه‌ها
		T20: آب و هوای نامناسب (گرم و خشک یا گرم و مرطوب) در بخش زیادی از سال
		T21: رهاسازی و انتشار گسترده زباله‌ها و پسماندها پیرامون رودخانه‌ها
		T22: بروز طوفان های گردوغبار در منطقه
		T23: گسترش آثار تغییر اقلیم، تکرار و تداوم خشکسالی ها و کاهش آب رودخانه‌ها
		T24: تغییر ناپایدار پوشش و کاربری اراضی در دهه اخیر

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
« اطلاعات جغرافیایی (سپهر) »

وزن‌دهی به عوامل درونی و بیرونی

مطابق نتایج بدست آمده جمع نقاط قوت با نمره ۰/۶۰۱ در برابر نقاط ضعف با نمره ۰/۵۰۱-، و فرصت‌ها با نمره ۰/۶۹۸ در برابر تهدیدها با نمره ۰/۵۷۲- قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج نشان داد که در رودخانه‌های این استان، مجموع عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) با امتیاز ۰/۱۲۶ بیش از مجموع عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) با امتیاز ۰/۱۰۰ می‌باشند. از طرفی نقاط قوت با امتیاز قابل توجهی در بالاترین اولویت قرار گرفته‌اند. میانگین این نقاط نشان می‌دهد که عوامل مثبت درونی، اثرگذاری شدیدی دارند و منطقه دارای سرمایه‌های بنیادینی (مانند منابع طبیعی، موقعیت جغرافیایی

یا پتانسیل‌های خاص رودخانه‌ای) است که می‌تواند به عنوان اهرم فشار برای پیشبرد توسعه مورد استفاده قرار گیرد (جدول ٦). مجموع نقاط ضعف نیز کمتر از نقاط قوت است و نشان می‌دهد که «پتانسیل درونی» بر «ضعف‌های درونی» غلبه کرده‌اند. همچنین میانگین پایین‌تر آن‌ها نسبت به قوت‌ها نشان می‌دهد که ضعف‌ها پراکنده‌تر هستند، و شدت تخریب آن‌ها به اندازه شدت اثرگذاری قوت‌ها نمی‌باشد (جدول ٧). از طرفی فرصت‌ها بیشترین امتیاز مثبت را در منطقه به خود اختصاص داده‌اند و این نشان می‌دهد که محیط بیرونی (سیاست‌های کلان، تقاضای بازار، حمایت‌های دولتی یا ترندهای گردشگری) پتانسیل بالایی را برای رشد منطقه فراهم کرده است و در محیطی قرار دارد که «پذیرای توسعه» می‌باشد (جدول ٨). در نهایت نقاط تهدید هرچند قابل توجه هستند، اما مجموع آن‌ها کمتر از فرصت‌ها است و این بدان معنا است که «پتانسیل‌های رشد بیرونی» بر «موانع بیرونی» پیشی گرفته‌اند (جدول ٩).

جدول ٦- ماتریس وزن‌دهی به نقاط قوت در محدوده مورد مطالعه

عوامل درونی			
قوت‌ها (S)	وزن قوت‌ها	رتبه (١ و ٢)	وزن نهایی
S_1	٠.٠١٤	١	٠.٠١٤
S_2	٠.٠٤١	٠٨	٠.٠٤١
S_3	٠.٠٢٥	٠.٦	٠.٠٢٥
S_4	٠.٠٦٠	١.٦	٠.٠٦٠
S_5	٠.٠٨٩	١.٦	٠.٠٨٩
S_6	٠.٠٠٩	١	٠.٠٠٩
S_7	٠.٠١٨	١	٠.٠١٨
S_8	٠.٠٨٤	١.٤	٠.٠٨٤
S_9	٠.٠٢٨	١	٠.٠٢٨
S_{10}	٠.٠٦٥	١	٠.٠٦٥
S_{11}	٠.٠٧٠	١	٠.٠٧٠
S_{12}	٠.٠٣٢	١	٠.٠٣٢
S_{13}	٠.٠٦٥	١.٤	٠.٠٦٥
S_{14}	٠.٠١٤	١	٠.٠١٤
S_{15}	٠.٠٤١	٠٨	٠.٠٤١
جمع قوت‌ها			٠/٦٠١
میانگین قوت‌ها			٠/٠٤٦

جدول ٧- ماتریس وزن‌دهی به نقاط ضعف در محدوده مورد مطالعه

عوامل درونی			
ضعف‌ها (W)	وزن ضعف‌ها	رتبه (١ و ٢)	وزن نهایی
W_1	٠.٠٤٠	-١	-٠.٠٤٠
W_2	٠.٠١٤	-١	-٠.٠١٤
W_3	٠.٠٣٨	-١.٤	-٠.٠٥٣
W_4	٠.٠١٢	-١.٤	-٠.٠١٧

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
« اطلاعات جغرافیایی (سپهر) »

W_5	۰.۰۳۶	-۱	-۰.۰۳۶
W_6	۰.۰۲٤	-۰.۸	-۰.۰۱۹
W_7	۰.۰۰۷	-۱	-۰.۰۰۷
W_8	۰.۰۲۷	-۱.۸	-۰.۰٤۹
W_9	۰.۰۱۷	-۲	-۰.۰۳۵
W_{10}	۰.۰۲۹	-۰.۸	-۰.۰۲۳
W_{11}	۰.۰۰۳	-۱.٦	-۰.۰۰۵
W_{12}	۰.۰۱۰	-۱.۸	-۰.۰۱۸
W_{13}	۰.۰۱٦	-۲	-۰.۰۳۱
W_{14}	۰.۰۰۲	-۱.۲	-۰.۰۰۲
W_{15}	۰.۰۳۱	-۱.۲	-۰.۰۳۷
W_{16}	۰.۰٤۱	-۰.۲	-۰.۰۰۸
W_{17}	۰.۰۲۱	-۱	-۰.۰۲۱
W_{18}	۰.۰٤۳	-۰.۸	-۰.۰۳٤
W_{19}	۰.۰۳۲	-۰.۸	-۰.۰۲٦
W_{20}	۰.۰۲۲	-۰.۸	-۰.۰۱۸
W_{21}	۰.۰۰۵	-۱.٦	-۰.۰۰۸
جمع ضعف‌ها			**-۰/۵۰۱**
میانگین ضعف‌ها			**-۰/۰۲٤**

جدول ۸- ماتریس وزن‌دهی به نقاط فرصت در محدوده مورد مطالعه

عوامل بیرونی			
فرصت‌ها (O)	**وزن فرصت‌ها**	**رتبه (۱ و ۲)**	**وزن نهایی**
O_1	۰.۰۱۳	۱	۰.۰۱۳
O_2	۰.۰۳٦	۱	۰.۰۳٦
O_3	۰.۰۲۳	۱	۰.۰۲۳
O_4	۰.۰۰۹	۱	۰.۰۰۹
O_5	۰.۰۲۵	۱.٦	۰.۰٤۰
O_6	۰.۰٤۰	۱	۰.۰٤۰
O_7	۰.۰۰٤	۱	۰.۰۰٤
O_8	۰.۰۱۷	۱	۰.۰۱۷
O_9	۰.۰۱۵	۱.٦	۰.۰۲٤
O_{10}	۰.۰۲۷	۱.٦	۰.۰٤۳
O_{11}	۰.۰٤٤	۱.٦	۰.۰۷۰
O_{12}	۰.۰۰۹	۱.٦	۰.۰۱۵
O_{13}	۰.۰۱۹	۱.٦	۰.۰۳۰
O_{14}	۰.۰۲۸	۱.٦	۰.۰٤٦
O_{15}	۰.۰۳۳	۱.۸	۰.۰۵۹
O_{16}	۰.۰۲۱	۱.٤	۰.۰۳۰
O_{17}	۰.۰۱۲	۱.٤	۰.۰۱٦
O_{18}	۰.۰۳۸	۱.٦	۰.۰٦۱

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
« اطلاعات جغرافیایی (سپهر) »

O_{19}	۰.۰۰۶	۰.٤	۰.۰۰۲
O_{20}	۰.۰۳۱	۱.٤	۰.۰٤۳
O_{21}	۰.۰٤۲	۱.۸	۰.۰۷٦
جمع فرصت‌ها			**۰/٦۹۸**
میانگین فرصت‌ها			**۰/۰۳۳**

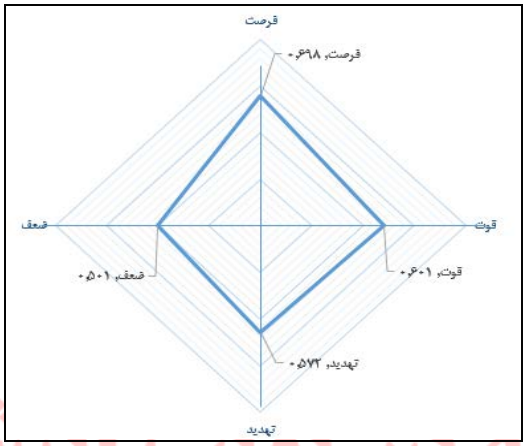
جدول ۹- ماتریس وزن‌دهی به نقاط تهدید در محدوده مورد مطالعه

	عوامل بیرونی		
تهدیدها (T)	**وزن تهدیدها**	**رتبه (۱ و ۲)**	**وزن نهایی**
T_1	۰.۰۱۷	-۱.۸	-۰.۰۳۰
T_2	۰.۰۳٦	-۱.٦	-۰.۰۵۸
T_3	۰.۰۱۲	-۱	-۰.۰۱۲
T_4	۰.۰۲۰	-۱	-۰.۰۲۰
T_5	۰.۰۳۵	-۱.٤	-۰.۰٤۹
T_6	۰.۰۲٦	-۱.۸	-۰.۰٤۷
T_7	۰.۰۲۷	-۰.۸	-۰.۰۲۲
T_8	۰.۰۱٤	-۰.٦	-۰.۰۰۹
T_9	۰.۰۰۵	-۱.٤	-۰.۰۰۷
T_{10}	۰.۰۳۰	-۱.۲	-۰.۰۳٦
T_{11}	۰.۰۰۸	-۱.۲	-۰.۰۰۹
T_{12}	۰.۰۰٦	-۱	-۰.۰۰٦
T_{13}	۰.۰۳۱	-۰.۸	-۰.۰۲۵
T_{14}	۰.۰۲۵	-۱	-۰.۰۲۵
T_{15}	۰.۰۲۳	-۱	-۰.۰۲۳
T_{16}	۰.۰۱٦	-۱.٦	-۰.۰۲۵
T_{17}	۰.۰۳٤	-۰.۸	-۰.۰۲۷
T_{18}	۰.۰۰۱	-۰.۸	-۰.۰۰۱
T_{19}	۰.۰۲۲	-۱	-۰.۰۲۲
T_{20}	۰.۰۰۹	-۱	-۰.۰۰۹
T_{21}	۰.۰۱۳	-۱	-۰.۰۱۳
T_{22}	۰.۰۱۱	-۱	-۰.۰۱۱
T_{23}	۰.۰۳٦	-۱	-۰.۰۳٦
T_{24}	۰.۰۲۸	-۱	-۰.۰۲۸
T_{25}	۰.۰۲۱		
جمع تهدیدها			**-۰/۵۷۲**
میانگین تهدیدها			**-۰/۰۲۳**

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
«اطلاعات جغرافیایی (سپهر)»

همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد، از نظر استراتژیک «محیط بیرونی» تأثیر بیشتری بر سرنوشت توسعه گردشگری رودخانه‌های این استان دارد تا «عوامل داخلی». به عبارت دیگر، موفقیت این اقدام بیش از آنکه به مدیریت داخلی

وابسته باشد، به نحوه بهره‌برداری از فرصت‌های بیرونی و مقابله با تهدیدات محیطی بستگی دارد. در شکل ٤ وزن هر یک از معیارهای درونی و بیرونی رودخانه‌های استان خوزستان بر روی نمودار نمایش داده شده است.

شکل ٤- موقعیت وزنی عوامل درونی و بیرونی رودخانه‌های استان خوزستان

نسبت راهبردها در حوزه‌های راهبردی

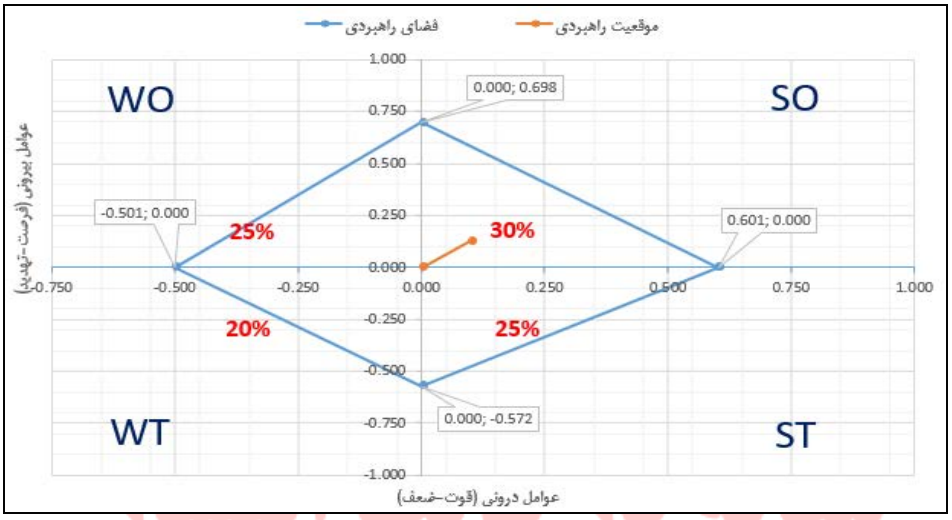
با توجه به نتایج به‌دست آمده، نسبت راهبردها در هر یک از حوزه‌های راهبردی شامل ۲۵ درصد راهبرد توسعه مشارکتی و توانمندسازی (WO)، ۳۰ درصد راهبرد توسعه همه‌جانبه (SO)، ۲۰ درصد راهبرد حفظ وضع موجود (WT) و ۲۵ درصد راهبرد ارتقاء عملکرد (ST) می‌باشد (جدول ۱۰). بررسی نمودار نسبت راهبردها در حوزه‌های راهبردی، توازن میان توانمندی‌ها و تهدیدات منطقه را به خوبی به تصویر می‌کشد. اختصاص ۳۰ درصد به راهبردهای SO، گویای آن است که پتانسیل‌های درونی رودخانه‌های استان خوزستان با فرصت‌های محیطی همسویی دارند و بیشترین ظرفیت رشد در این بخش نهفته است. از سوی دیگر، سهم ۲۵ درصدی راهبردهای WO نشان می‌دهد که بخشی از توسعه نیازمند اصلاح ضعف‌های داخلی برای دستیابی به فرصت‌های بیرونی است و سهم ۲۵ درصدی راهبردهای ST بیانگر ضرورت استفاده از نقاط قوت برای خنثی‌سازی تهدیدات محیطی می‌باشد (شکل ۵). ازاین‌رو، موقعیت راهبردی رودخانه‌های استان با توجه به درصد اختصاص یافته به هر یک از راهبردها، معادل با راهبرد "SO" است. براین اساس، بهترین استراتژی برای استان خوزستان، حرکت سریع به سمت توسعه زیرساخت‌های گردشگری رودخانه‌ای با تکیه بر نقاط قوت موجود است (شکل ٦).

جدول ۱۰- نسبت راهبردها در هر یک از حوزه‌های راهبردی منابع آبی استان خوزستان

قوت‌ها (S)	ضعف‌ها (W)	فرصت‌ها (O)	تهدیدها (T)
۰/٦۰۱	۰/۵۰۱	۰/٦۹۸	۰/۵۷۲
راهبردها			
SO	ST	WO	WT

مقاله در وب‌سایت
نسریه علمی پژوهشی
« اطلاعات جغرافیایی (سپهر) »

٪۳۰	٪۲۵	٪۲۵	٪۲۰

شکل ٥- نسبت راهبردها در هر یک از حوزه‌های راهبردی

شکل ٦- موقعیت راهبردی رودخانه‌های استان خوزستان

تعیین راهبردهای مدیریتی رودخانه‌های استان خوزستان

در این گام به منظور تعیین راهبردهای مدیریتی رودخانه‌های استان خوزستان، به اولویت‌بندی عوامل درونی و بیرونی مطابق جدول‌های ۱۱ تا ١٤ پرداخته شد. مطابق نتایج، در جایگاه استراتژیک توسعه همه‌جانبه (SO)، رودخانه‌های استان خوزستان در موقعیت ایده‌آلی قرار دارند که در آن «پتانسیل‌های طبیعی و زیرساختی» (قوت‌ها) با «تقاضای بازار و حمایت‌های محیطی» (فرصت‌ها) هم‌راستایی کامل دارند. همچنین با توجه به وسعت، دوام و پایداری منابع آبی و وجود

زیرساخت‌های دسترسی در پیرامون رودخانه‌ها، بستر مناسبی برای جذب سرمایه‌گذاران بخش خصوصی فراهم شده است (جدول ۱۱).

جدول ۱۱- ماتریسی از اولویت‌بندی راهبردهای توسعه همه جانبه (SO) در رودخانه‌های استان خوزستان

اولویت	عوامل درونی قوت‌ها (S)	اولویت	عوامل بیرونی فرصت‌ها (O)
۱	وسعت، دوام و پایداری منبع آبی	۱	ظرفیت طبیعی منطقه برای برنامه ریزی انواع فعالیت های تفرجی
۲	برخورداری از توان اکولوژیک توسعه گردشگری	۲	وجود ظرفیت های فرهنگی و تاریخی متنوع در منطقه
۳	اقلیم آسایش گردشگری	۳	ظرفیت ساخت اسکله و زیرساخت تفرجی
٤	چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد کیفیت منظر	٤	وجود سازمان های مردم نهاد یا جوامع محلی پیرامونی با انگیزه مشارکت در گردشگری
۵	زیرساخت های دسترسی پیرامون منبع ابی	۵	تنوع صنایع دستی و هنرهای بومی در منطقه
		٦	ظرفیت راه اندازی بازارچه های سنتی یا طرح های اشتغال زای گردشگری
		٦	همجواری با دیگر منابع آبی در منطقه
		۷	مستعد بودن منطقه برای سرمایه گذاری بخش خصوصی
		۷	جلب توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه گذاری در بخش گردشگری

تحلیل نتایج راهبردهای توسعه مشارکتی و توانمندسازی (WO) برای رودخانه‌های استان خوزستان حاکی از آن است که رودخانه‌های این استان، در وضعیتی قرار دارند که پتانسیل‌های محیطی (فرصت‌ها) بسیار زیاد است، اما به دلیل نبود سیستم مدیریتی و نیروی متخصص (ضعف‌ها)، این فرصت‌ها به صورت دست‌نخورده باقی مانده‌اند. از طرفی یکی از بزرگترین ضعف‌ها، فقدان طرح مدیریتی و نامعلوم بودن ارزش اقتصادی خدمات است، در حالی که دولت و بخش خصوصی مستعد سرمایه‌گذاری هستند. بدین‌ترتیب تدوین طرح جامع مدیریت گردشگری رودخانه‌ها با بهره‌گیری از اعتبارات دولتی جهت جذب بهینه سرمایه‌گذاران بخش خصوصی می‌تواند به توسعه گردشگری رودخانه‌ای در این استان کمک نماید. در جدول ۱۲، ماتریسی از اولویت‌بندی راهبردهای توسعه مشارکتی و توانمندسازی (WO) در رودخانه‌های استان خوزستان قابل مشاهده می‌باشد.

جدول ۱۲- ماتریسی از اولویت‌بندی راهبردهای توسعه مشارکتی و توانمندسازی (WO) در رودخانه‌های استان خوزستان

اولویت	عوامل درونی ضعف‌ها (W)	اولویت	عوامل بیرونی فرصت‌ها (O)
۱	فقدان طرح مدیریتی برای توسعه گردشگری	۱	ظرفیت طبیعی منطقه برای برنامه ریزی انواع فعالیت های تفرجی
۲	فقدان نیروی انسانی متخصص در حوزه گردشگری	۲	وجود ظرفیت های فرهنگی و تاریخی متنوع در منطقه

نشریه علمی پژوهشی
«اطلاعات جغرافیایی (سپهر)»

	آبی		
۳	حساسیت و آسیب پذیری منبع آبی به توسعه فعالیت های گردشگری	۳	ظرفیت ساخت اسکله و زیرساخت تفرجی
٤	عدم آشنایی جامعه محلی به روش های کسب درآمد از طریق گردشگری	٤	وجود سازمان های مردم نهاد یا جوامع محلی پیرامونی با انگیزه مشارکت در گردشگری
٥	موقعیت و شرایط امنیتی منبع آبی	٥	تنوع صنایع دستی و هنرهای بومی در منطقه
٦	عدم شناخت نسبت به جاذبه های گردشگری منابع آبی	٦	ظرفیت راه اندازی بازارچه های سنتی یا طرح های اشتغال زای گردشگری
۷	نامعلوم بودن ارزش اقتصادی خدمات گردشگری آبی	٦	همجواری با دیگر منابع آبی در منطقه
۸	عدم مشارکت جامعه محلی و مردم در فرایند تصمیم گیری گردشگری آبی	۷	مستعد بودن منطقه برای سرمایه گذاری بخش خصوصی
۹	ضعف زیرساخت های گردشگری (ارتباطی، دسترسی، خدماتی)	۷	جلب توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه گذاری در بخش گردشگری

نتایج راهبردهای ارتقای عملکرد (ST) برای رودخانه‌های استان خوزستان نشان داد که رودخانه‌های این استان دارای مزیت‌های رقابتی (مانند منظر و پایداری نسبی) هستند، اما این مزیت‌ها در معرض تهدیدات جدی محیطی (خشکسالی) و مدیریتی (ساخت‌وساز غیرمجاز) قرار دارند. در این راستا، محورهای پایداری محیط زیستی در برابر تغییرات اقلیمی، مدیریت منظر و مقابله با تخریب‌های فیزیکی و نظام‌مند کردن بهره‌برداری در برابر ضعف نظارتی باید مورد توجه و اولویت در برنامه‌ریزی قرار گیرد. در جدول ۱۳، ماتریسی از اولویت‌بندی راهبردهای توسعه ارتقاء عملکرد (ST) در رودخانه‌های استان خوزستان نمایش داده شده است.

جدول ۱۳- ماتریسی از اولویت‌بندی راهبردهای توسعه ارتقاء عملکرد (ST) در رودخانه‌های استان خوزستان

اولویت	عوامل درونی قوت‌ها (S)	اولویت	عوامل بیرونی تهدیدها (T)
۱	وجود زیرساخت های تفرجی در منبع آبی	۱	فقدان برنامه یکپارچه و مشارکتی در خصوص توسعه گردشگری آبی
۲	چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد کیفیت منظر	۲	برداشت غیر مجاز و نامتوازن از آب
۳	وسعت، دوام و پایداری منبع آبی	۳	فقدان یکپارچگی وهماهنگی برنامه های توسعه پیرامون منبع آبی
٤	برخورداری از توان اکولوژیک توسعه گردشگری	٤	ناشناخته بودن حساسیت ها و ظرفیت ها محیطی و پیامدهای توسعه در منبع آبی
٤	اقلیم آسایش گردشگری	٥	عدم تأمین حق آبه مناسب منبع آبی
٥	زیرساخت های دسترسی پیرامون منبع ابی	٦	گسترش آثار تغییر اقلیم، تکرار و تداوم خشکسالی ها و کاهش منابع آب
		۷	کاهش سطح آب به دلیل توسعه سد و سازه های آبی بالادستی
		۷	ایجاد زیرساخت های مداخله کننده در منظر آبی

۷	ضعف نظارت در اجرای قوانین و مقررات گردشگری		
۸	ساخت و ساز غیر مجاز و تغییر تبدیل اراضی پیرامون منبع آبی		

نتایج راهبردهای حفظ وضع موجود (WT) برای رودخانه‌های استان خوزستان نشان داد که رودخانه‌های این استان در این جایگاه، در یک «چرخه معیوب» قرار دارند؛ یعنی ضعف‌های مدیریتی و انسانی، باعث می‌شود تهدیدات محیطی و قانونی با شدت بیشتری اثر کنند. بنابراین در این وضعیت، هرگونه تلاش برای «توسعه» خطرناک است. راهبرد در این محور، «توقف و محدودسازی» است، بدین معنا که تا ظرفیت برد مشخص و نظارت برقرار نگردد، باید هرگونه فعالیت توسعه‌ای متوقف شود تا از تخریب جبران ناپذیر منظر و اکوسیستم جلوگیری شود. در جدول ١٤، ماتریسی از اولویت‌بندی راهبردهای حفظ وضع موجود (WT) در رودخانه‌های استان خوزستان نمایش داده شده است.

جدول ١٤- ماتریسی از اولویت‌بندی راهبردهای حفظ وضع موجود (WT) در رودخانه‌های استان خوزستان

اولویت	عوامل درونی ضعف‌ها (W)	اولویت	عوامل بیرونی تهدیدها (T)
١	فقدان نیروی انسانی متخصص در حوزه گردشگری آبی	١	فقدان برنامه یکپارچه و مشارکتی در خصوص توسعه گردشگری آبی
٢	عدم مشارکت جامعه محلی و مردم در فرایند تصمیم گیری گردشگری آبی	٢	برداشت غیر مجاز و نامتوازن از آب
٣	فقدان طرح مدیریتی برای توسعه گردشگری	٣	فقدان یکپارچگی وهماهنگی برنامه های توسعه پیرامون منبع آبی
٤	عدم شناخت نسبت به جاذبه های گردشگری منابع آبی	٤	ناشناخته بودن حساسیت ها و ظرفیت ها محیطی و پیامدهای توسعه در منبع آبی
٥	عدم رعایت ظرفیت بردگردشگری در منبع آبی	٥	عدم تأمین حق آبه مناسب منبع آبی
٦	عدم آشنایی جامعه محلی به روش های کسب درآمد از طریق گردشگری	٦	گسترش آثار تغییر اقلیم، تکرار و تداوم خشکسالی ها و کاهش منابع آب
٧	ادراک ناکافی جوامع محلی همزیست منبع آبی از خدمات اکوسیستمی	٧	کاهش سطح آب به دلیل توسعه سد و سازه های آبی بالادستی
٨	حساسیت و آسیب پذیری منبع آبی به توسعه فعالیت های گردشگری	٧	ایجاد زیرساخت های مداخله کننده در منظر آبی
		٧	ضعف نظارت در اجرای قوانین و مقررات گردشگری
		٨	ساخت و ساز غیر مجاز و تغییر تبدیل اراضی پیرامون منبع آبی

در ادامه ماتریسی از راهبردهای مدیریتی در راستای توسعه همه‌جانبه (SO)، توسعه مشارکتی و توانمندسازی (WO)، ارتقاء عملکرد (ST) و حفظ وضع موجود (WT)، به‌شرح جدول ١٥ تهیه شد. مجموعه راهبردها نشان می‌دهد که منطقه ابتدا در وضعیت WT (بقا) تلاش دارد تا با «توسعه ادراک تاب‌آوری»، از فروپاشی منبع آبی جلوگیری کند و سپس از طریق ST (ارتقاء)، با بهره‌گیری از تکنولوژی (هوشمندسازی) و مدیریت مناطق حساس، سدی در برابر تهدیدات

محیطی ایجاد نماید. هدف نهایی، رسیدن به وضعیت SO (توسعه همه‌جانبه) است که در آن زنجیره فعالیت‌های گردشگری به طور کامل شکل می‌گیرد و به توسعه گردشگری پایدار کمک می‌نماید. به‌طور کلی این راهبردهای مدیریتی، رودخانه‌ها را نه صرفاً به عنوان یک کالای گردشگری، بلکه به عنوان یک «سیستم زنده و آسیب‌پذیر» می‌بینند که برای توسعه، ابتدا نیازمند "پایداری"، سپس "توانمندسازی" و در نهایت "تنوع‌بخشی" است.

جدول ۱۵- ماتریسی از راهبردهای مدیریتی رودخانه‌های استان خوزستان

موقعیت راهبردی	راهبرد	عوامل دخیل در تدوین راهبرد
	توسعه همه جانبه (SO)	
RSO1	توسعه زنجیره فعالیت‌های گردشگری رودخانه‌ای	S3, S5, S7 O1, O3, O4, O8, O9
RSO2	گسترش مشارکت سازمان های مردم نهاد در توسعه گردشگری رودخانه‌ای	S8,S4,S2,S3,O11,O15,O14
RSO3	توسعه متعادل و متوازن گردشگری رودخانه‌ای	S10,S13,S8,S11,O21,O11,O20
RSO4	تنوع بخشیدن به کسب و کارهای کوچک گردشگری رودخانه‌ای	S5,S4,S2,S3,O11,O14,O4,O17
	توسعه مشارکتی و توانمندسازی (WO)	
RWO1	مشارکت‌سازی بخش خصوصی در توسعه گردشگری رودخانه‌ای	W3,W7,W13,O21,O1,O11,O5
RWO2	توانمندسازی برای فعالیت‌های اقتصادی نوظهور در حوزه گردشگری رودخانه‌ای	W3,W8,W9,W12,O10,O14,O15
	ارتقاء عملکرد (ST)	
RST1	مدیریت مشارکتی گردشگری رودخانه‌ای	S5,S4,S9,S10,T2,T6,T4
RST2	مدیریت بهینه مناطق حساس و آسیب‌پذیر رودهای مناسب گردشگری آبی	S7,S8,S3,T10,T17,T18
RST3	هوشمندسازی مدل‌های تصمیم‌گیری تاب‌آوری فعالیت‌های گردشگری آبی	S10,S9,S11,T6,T24
	حفظ وضع موجود (WT)	
RWT1	توسعه ادراک تاب‌آوری برای تثبیت وضع موجود فعالیت‌های گردشگری رودخانه‌ای	W1,W3,W8,W15,T10,T1,T2

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
«اطلاعات جغرافیایی (سپهر)»

اولویت‌بندی راهبردهای مدیریتی رودخانه‌های استان خوزستان

در این گام راهبردهای برون رفت از مشکلات گردشگری رودخانه‌ای بر اساس معیارهای جدول ١٦ مورد بررسی و سپس در نرم‌افزار TOPSIS Solver وزن‌دهی و اولویت‌بندی شدند (جدول‌های ۱۷ تا ۲۲). همانطور که نتایج نشان می‌دهد، از بین راهبردهای مدیریتی رودخانه‌های استان خوزستان، بالاترین راهبرد با ضریب ۰/۷٤١٤ مربوط به "مدیریت مشارکتی گردشگری رودخانه‌ای" (RST1) و پایین‌ترین راهبرد با ضریب ۰/۲۰۷۲ مربوط به "هوشمندسازی مدل‌های تصمیم‌گیری تاب‌آوری فعالیت‌های گردشگری آبی" (RST3) است. ازاین رو، قرار گرفتن «هوشمندسازی مدل‌های تصمیم‌گیری» (RST3) در پایین‌ترین رتبه، نشان‌دهنده یک نگاه واقع‌بینانه در تحلیل است. این نتیجه بیانگر آن است که در شرایط فعلی (با وجود ضعف‌های ساختاری و بحران‌های محیطی)، پیاده‌سازی مدل‌های هوشمند و پیشرفته، تا زمانی که زیرساخت‌های مدیریتی و مشارکت‌های پایه شکل نگرفته است، ابزارهای هوشمندسازی کارایی لازم را نخواهند داشت.

جدول ۱۶- معیارهای اولویت‌بندی راهبردهای مدیریتی رودخانه‌های استان خوزستان

مسائل مهم توسعه گردشگری آبی در رودخانه‌های استان خوزستان		
کلان مسئله	**زیرمسئله**	**علت**
گردشگری ناپایدار و کم اثر در رودخانه‌های استان خوزستان	RI1: کاهش ایمنی و جذابیت فعالیت‌های گردشگری	نوسان شدید آبی ناشی از سد (مانند دز، ...)
	RI2: کاهش کیفیت محیط‌زیستی و تجربه گردشگری	-آلودگی‌ها (تخلیه پساب شهری و صنعتی و پسماند) _خشکسالی -فرسایش سواحل و کناره‌ها -کاهش پایداری اکوسیستم، کاهش تنوع زیستی
	RI3: نبود مدیریت یکپارچه آب و مدیریت یکپارچه گردشگری رودخانه	سیاستگذاری‌های کلان
	RI4: فقدان برنامه ساماندهی سواحل رودها (فضاهای تفریحی، طراحی شهری، زیباسازی و ...) مانند کارون	-تعدد نهادهای مسئول و تعارض نهادها، -مدیریت بخشی -نبود برنامه گردشگری رودمحور
	RI5: تعارض گردشگری و جامعه محلی (معیشت، ناامنی، ...)	عدم آگاهی، مشارکت اندک جامعه محلی در برنامه گردشگری، عدم تنوع اقتصادی، حذف جامعه محلی در برنامه‌ریزی گردشگری، محدودیت دسترسی به ساحل رودخانه
	RI6: ساخت و ساز در حریم و بستر رودخانه	توسعه کالبدی نامتوازن و نامتعادل

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
«اطلاعات جغرافیایی (سپهر)»

جدول ۱۷- ایجاد ماتریس تصمیم‌گیری

ماتریس	RI1	RI2	RI3	RI4	RI5	RI6
RSO1	٤	٧	٤	٨	٦	٣
RSO2	٧	٤	٨	٧	١٠	٧
RSO3	٣	٩	٣	١٠	٢	١٠
RSO4	٥	٣	٢	٦	٥	٢
RWO1	٨	١	٩	٥	٩	٩
RWO2	٦	٢	٧	٣	٤	٥
RST1	٩	٦	١٠	٩	٨	٦
RST2	٢	١٠	٥	٤	١	٨
RST3	١	٥	١	١	٢	٤
RWT1	١٠	٨	٦	٢	٧	١
نوع معیار	مثبت	مثبت	مثبت	مثبت	مثبت	مثبت
وزن معیار	۰/۱۶۳۵	۰/۱۶۳۵	۰/۱۶۳۵	۰/۱۶۳۵	۰/۱۶۳۵	۰/۱۶۳۵

جدول ۱۸- نرمال‌سازی ماتریس

ماتریس	RI1	RI2	RI3	RI4	RI5	RI6
RSO1	۰/۲۰۳۹	۰/۳۵٦۸	۰/۲۰۳۹	۰/٤۰۷۷	۰/۳۰۷۸	۰/۱۵۲۹

RSO2	۰/۳۵٦۸	۰/۲۰۳۹	۰/٤۰۷۷	۰/۳۵٦۸	۰/۵۱۳	۰/۳۵٦۸
RSO3	۰/۱۵۲۹	۰/٤۵۸۷	۰/۱۵۲۹	۰/۵۰۹٦	۰/۱۰۲٦	۰/۵۰۹٦
RSO4	۰/۲۵٤۸	۰/۱۵۲۹	۰/۱۰۱۹	۰/۳۰۵۸	۰/۲۵٦۵	۰/۱۰۱۹
RWO1	۰/٤۰۷۷	۰/۰۵۱	۰/٤۵۸۷	۰/۲۵٤۸	۰/٤٦۱۷	۰/٤۵۸۷
RWO2	۰/۳۰۵۸	۰/۱۰۱۹	۰/۳۵٦۸	۰/۱۵۲۹	۰/۲۰۵۲	۰/۲۵٤۸
RST1	۰/٤۵۸۷	۰/۳۰۵۸	۰/۵۰۹٦	۰/٤۵۸۷	۰/٤۱۰٤	۰/۳۰۵۸
RST2	۰/۱۰۱۹	۰/۵۰۹٦	۰/۲۵٤۸	۰/۲۰۳۹	۰/۰۵۱۳	۰/٤۰۷۷
RST3	۰/۰۵۱	۰/۲۵٤۸	۰/۰۵۱	۰/۱۰۲٦	۰/۲۰۳۹	۰/۲۰۳۹
RWT1	۰/۵۰۹٦	۰/٤۰۷۷	۰/۳۰۵۸	۰/۱۰۱۹	۰/۳۵۹۱	۰/۰۵۱

جدول ۱۹- وزن‌دهی به ماتریس نرمال شده

ماتریس	RI1	RI2	RI3	RI4	RI5	RI6
RSO1	۰/۰۳۳۳	۰/۰۵۸۳	۰/۰۳۳۳	۰/۰٦٦۷	۰/۰۵٦۱	۰/۰۲۵
RSO2	۰/۰۵۸۳	۰/۰۳۳۳	۰/۰٦٦۷	۰/۰۵۸۳	۰/۰۹۳۵	۰/۰۵۸۳
RSO3	۰/۰۲۵	۰/۰۷۵	۰/۰۲۵	۰/۰۸۳۳	۰/۰۱۸۷	۰/۰۸۳۳
RSO4	۰/۰٤۱۷	۰/۰۲۵	۰/۰۱٦۷	۰/۰۵	۰/۰٤٦۸	۰/۰۱٦۷
RWO1	۰/۰٦٦۷	۰/۰۰۸۳	۰/۰۷۵	۰/۰٤۱۷	۰/۰۸٤۲	۰/۰۷۵
RWO2	۰/۰۵	۰/۰۱٦۷	۰/۰۵۸۳	۰/۰۲۵	۰/۰۳۷٤	۰/۰٤۱۷
RST1	۰/۰۷۵	۰/۰۵	۰/۰۸۳۳	۰/۰۷۵	۰/۰۷٤۸	۰/۰۵
RST2	۰/۰۱٦۷	۰/۰۸۳۳	۰/۰٤۱۷	۰/۰۳۳۳	۰/۰۰۹٤	۰/۰٦٦۷
RST3	۰/۰۰۸۳	۰/۰٤۱۷	۰/۰۰۸۳	۰/۰۰۸۳	۰/۰۱۸۷	۰/۰۳۳۳
RWT1	۰/۰۸۳۳	۰/۰٦٦۷	۰/۰۵	۰/۰۱٦۷	۰/۰٦۵۵	۰/۰۰۸۳

جدول ۲۰- تعیین راه حل ایده‌آل مثبت و منفی

راه حل بهینه	RI1	RI2	RI3	RI4	RI5	RI6
+	۰/۰۸۳۳	۰/۰۸۳۳	۰/۰۸۳۳	۰/۰۸۳۳	۰/۰۹۳۵	۰/۰۸۳۳
-	۰/۰۰۸۳	۰/۰۰۸۳	۰/۰۰۸۳	۰/۰۰۸۳	۰/۰۰۹٤	۰/۰۰۸۳

جدول ۲۱- تعیین فاصله از راه حل ایده‌آل مثبت و منفی

اندازه فاصله	+	-
RSO1	۰/۱۰۳۵	۰/۰۹۸۱
RSO2	۰/۰٦۸۲	۰/۱۳٦٤
RSO3	۰/۱۱۱۷	۰/۱۲۷۸
RSO4	۰/۱۳۱٦	۰/۰٦۸۳
RWO1	۰/۰۸۸۷	۰/۱۳۷۸
RWO2	۰/۱۲۰۳	۰/۰۸۰۵
RST1	۰/۰۵۲۱	۰/۱٤۹۲
RST2	۰/۱۲٦۷	۰/۱۰٤۱
RST3	۰/۱٦۳٤	۰/۰٤۲۷

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
« اطلاعات جغرافیایی (سپهر) »

RWT1	۰/۱۱۰۷	۰/۱۱۸۲

جدول ۲۲- نزدیکی به راه حل ایده‌آل مثبت و منفی و رتبه‌بندی گزینه‌ها

نتیجه	ضریب نزدیکی	اولویت
RSO1	۰/۷٤۱٤	۱
RSO2	۰/٦٦٦۷	۲
RSO3	۰/٦۰۸٥	۳
RSO4	۰/٥۳۳۷	٤
RWO1	۰/٥۱٦٦	٥
RWO2	۰/٤۸٦٦	٦
RST1	۰/٤٥۱۱	۷
RST2	۰/٤۰۱	۸
RST3	۰/۳٤۱٦	۹
RWT1	۰/۲۰۷۲	۱۰

مقاله در نوبت انتشار

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که وضعیت راهبردی رودخانه‌های استان خوزستان، بیش از آنکه تحت تأثیر عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) باشد، توسط متغیرهای محیطی و عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) هدایت می‌شوند. غلبه امتیاز عوامل بیرونی بر درونی، گویای این واقعیت است که گردشگری رودخانه‌ای در استان خوزستان به‌شدت با محیط پیرامونی، سیاست‌های کلان کشوری و تغییرات اقلیمی گره خورده است. در این میان، وزن بالای «فرصت‌ها» نشان‌دهنده وجود پتانسیل‌های بکر و دست‌نخورده‌ای است که در صورت مدیریت صحیح، می‌توانند مولد و محرک اقتصاد منطقه باشند. این نتیجه با یافته‌های مرادی و همکاران (۱٤۰۳) و دلشاد و کنجکاومنفرد (۱٤۰٤) هم‌راستا است؛ چرا که ویژگی‌های اقلیمی و تنوع منابع آبی در جنوب کشور، بستر مناسبی را برای توسعه صنعت گردشگری فراهم آورده است. از منظر موقعیت راهبردی، تمرکز بیشتر بر راهبردهای توسعه همه‌جانبه (SO)، نشان‌دهنده یک فرصت طلایی برای منطقه است. این بدان معناست که استان خوزستان در موقعیتی قرار دارد که می‌تواند با تکیه بر نقاط قوت موجود و بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی، جهشی در توسعه گردشگری آبی داشته باشد. با این حال، تحلیل توزیع راهبردها در چهار حوزه (SO، WT، ST، WT) نشان می‌دهد که مدیریت این منابع با یک چالش دوجانبه روبروست: از یک سو پتانسیل‌های توسعه‌ای بالا (SO) وجود دارد و از سوی دیگر، ضرورت حفظ وضع موجود و تاب‌آوری در برابر تهدیدات (WT) احساس می‌شود. این تناقض، لزوم اتخاذ یک رویکرد متوازن را می‌طلبد تا توسعه اقتصادی منجر به تخریب زیست‌بوم رودخانه‌ها نگردد، مشابه آنچه گودرزی و همکاران (۱۳۹۹) در زمینه رفع موانع توسعه گردشگری آبی خوزستان تأکید داشتند.

نشریه علمی پژوهشی
«اطلاعات جغرافیایی (سپهر)»

در تحلیل اولویت‌بندی راهبردها نیز، برتری «مدیریت مشارکتی» نسبت به راهبردهای تکنولوژی‌محور مانند «هوشمندسازی»، نکته‌ای کلیدی در مدیریت رودخانه‌های استان خوزستان است. این امر را می‌توان با پیچیدگی‌های اجتماعی–سیاسی و تداخلات اداری در مدیریت رودخانه‌های این استان توجیه کرد. در منطقه‌ای که تداخل وظایف سازمانی و نبود هماهنگی میان ذینفعان مشهود است، ابزارهای هوشمندسازی تنها زمانی کارآمد خواهند بود که ابتدا «زیرساخت‌های انسانی و مشارکتی» شکل گرفته باشد. بنابراین، مدیریت مشارکتی در خوزستان صرفاً یک گزینه مدیریتی، بلکه یک «ضرورت ساختاری» برای عبور از بن‌بست‌های اجرایی است. در نهایت، می‌توان استنتاج کرد که موفقیت گردشگری رودخانه‌ای در خوزستان در گروی گذار از مدیریت متمرکز به مدیریت مشارکتی و یکپارچه است. از این رو پیشنهاد می‌شود که تصمیم‌گیران و مدیران، تدوین «شیوه نامه‌های اجرایی مشارکتی» را مورد توجه قرار دهند، به طوری که در آن جامعه محلی و بخش خصوصی مشارکت اصلی و همکاری در حفاظت و توسعه منابع آبی داشته باشند. همچنین توصیه می‌شود در برنامه‌ریزی‌های آینده استان، مدل «توسعه تاب‌آور» جایگزین «توسعه حداکثری» گردد تا در این راستا رشد اقتصادی حاصل از گردشگری، با پایداری اکولوژیک رودخانه‌ها در بلندمدت هم‌سو شود. به‌طور کلی، نتایج این مطالعه حاکی از آن است که توسعه گردشگری رودخانه‌ای در استان خوزستان باید در نقطه تلاقی «بهره‌برداری اقتصادی» و «حفاظت اکولوژیک» قرار گیرد. تنها در صورتی که برنامه‌های توسعه با رویکردی مشارکتی و تاب‌آور تدوین شوند، می‌توان ضمن بهره‌مندی از فرصت‌های موجود، از تخریب منابع آبی جلوگیری کرده و صنعتی پایدار را برای نسل‌های آینده به جای گذاشت.

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
«اطلاعات جغرافیایی (سپهر)»

منابع

۱. امیری، مینا.، دشتی، سولماز.، بهباش، روشنا. (۱٤۰۱). تدوین راهبردهای مدیریتی حفاظت با استفاده از روش AHP و SWOT مطالعه موردی: تالاب میانگران. اکوبیولوژی تالاب، ۱٤ (۵۱)، ۱۰۰–۸۷.

۲. پارسایی، محمد.، فتحی، احمد.، عبدل آبادی، حمید. (۱٤۰٤). تحلیل راهبردی مدیریت منابع آب با تأکید بر همبست آب و غذا در استان خوزستان: از تحلیل وضعیت تا تدوین سیاست‌های پایدار. آبیاری و زهکشی ایران، ٦ (۱۹)، ۷٤۷–۷٦۸.

۳. جعفری، شیرکو؛ ساکیه، یوسف؛ دژکام، صادق؛ علویان پطرودی، سمیه السادات؛ یعقوب‌زاده، مریم و دانه کار، افشین. (۱۳۹۲). تدوین راهبردهای مدیریتی حفاظت از تالاب میانکاله با استفاده از تجزیه و تحلیل SWOT. فصلنامه علمی پژوهشی اکوبیولوژی تالاب، ۵ (۱٦)، ۱۸–۵.

٤. جهانی شکیب، فاطمه؛ دانه کار، افشین؛ عالی پور، مهدی و یوسفی، الهام. (۱۳۹٤). برنامه ریزی استراتژیک آموزشی گروه محیط زیست دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران. مجله محیط زیست طبیعی، منابع طبیعی ایران، ٦۸ (۲)، ۲۱۲–۲۰۱.

۵. حیدرزاده، حمیده و دانه کار، افشین. (۱۳۹٤). تدوین راهبردهای مدیریتی فضای سبز منطقه ۲ شهر کرج. پژوهش‌های محیط‌زیست، ٦ (۱۱)، ۱۵۹–۱۷۲.

٦. دانه کار، افشین.، سبحانی، پروانه.، بیرانوند، زیبا. (۱٤۰۳). شناسایی راهبردهای ایجاد، ارتقا و توسعه گردشگری آبی در استان خوزستان. سازمان آب و برق خوزستان، دانشکدگان کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران، ۱–۱۷۵.

۷. دلشاد، علی و کنجکاومنفرد، امیررضا. (۱٤۰٤). شناسایی و اولویت‌بندی سازه‌های گردشگری آبی استان یزد. گردشگری و توسعه، ۱٤ (۱)، ۳٦-۱۷.
۸. عرصه، مهندسان مشاور. (۱۳۸۹). مطالعات راهبردی توسعه آبراه کارون، بخش سوم: مطالعات ارزیابی نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها (تحلیل SWOT). سازمان نبادر و دریانوردی، اداره کل مهندسی عمران، تهران. ۱-۱۵۱.
۹. فرخیان، فروزان.، هردالیان، نوال.، دشتی، سولماز. (۱۳۹٤). تدوین راهبردهای توسعه صنعت اکوتوریسم تالاب بین‌المللی شادگان بر اساس تکنیک SWOT. اکوبیولوژی تالاب، ۷ (۲٤)، ۳۲-۲۳.
۱۰. فرهادی نیا، محمدصادق؛ جوکار، هومن؛ دانه کار، افشین و جورابچیان، علیرضا. (۱۳۹٤). مدیریت راهبردی یوزپلنگ آسیایی در ایران. پژوهش های محیط زیست، ٦ (۱۱)، صص. ۱۸۱-۱۹۲.
۱۱. گودرزی، مجید.، فیروزی، محمدعلی، ملکی، سعید.، کعب عمیر، کریمه. (۱۳۹۹). بررسی و تحلیل موانع توسعه گردشگری آبی در استان خوزستان. مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۵ (۵۲)، ۱۳۸-۱۰۹.
۱۲. مرادی، هوشنگ.، زینی وند، مهدی.، موسوی علیزاده، سید محمدعلی. (۱٤۰۳). برنامه ریزی استراتژیک توسعه گردشگری آبی در خوزستان (با تاکید بر سازه های آبی). مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، ۵ (٤)، ۱۱٤-۱۰۰.
۱۳. محرم نژاد، ن. ۱۳۸۵. مدیریت و برنامه ریزی محیط زیست. مولف، تهران، ۱-۳٤٤.

14. Aliyev, V., & Suleymanov, F. (2023). The protection of water resources for sustainable tourism under climate change in South Caucasus: in the context of Azerbaijan. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 47(2), 515-522.
15. Amiri, M., Dashti, S., & Behbashi, R. (2022). Developing management strategies for conservation using AHP and SWOT methods: A case study of Miangaran Wetland. *Wetland Ecology*, 14(51), 87–100. (In Persian)
16. Anjum, N., Ahsan, M. T., Rahaman, M. S., & Dana, L. P. (2025). Marine Tourism: Driving Sustainable Development in the Blue Economy. *In Handbook of Sustainable Blue Economy* (pp. 1-16). Cham: Springer Nature Switzerland.
17. Arseh, Engineers Consultancy. (2010). Strategic studies for the development of Karun waterway, Part III: SWOT analysis (Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats). Tehran, Iran: General Directorate of Civil Engineering, *Port and Shipping Organization*. (In Persian)
18. Baloch, Q. B., Shah, S. N., Iqbal, N., Sheeraz, M., Asadullah, M., Mahar, S., & Khan, A. U. (2023). Impact of tourism development upon environmental sustainability: a suggested framework for sustainable ecotourism. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(3), 5917-5930.
19. Bloomberg. (2012). SWOT, PESTEL, *Porter's 5 Forces and Value Chain*.1-16. Available online at:https://www.ivoryresearch.com/wpcontent/uploads/2015/09/Bloomberg-Business sample1.pdf.
20. Danehkar, A., Sobhani, P., & Biranound, Z. (2024). Identification of strategies for creation, enhancement, and development of water-based tourism in Khuzestan Province: First stage report. Karaj, Iran: Faculty of Natural Resources, *University of Tehran; Khuzestan Water and Power Authority*. (In Persian)
21. Deely, J., Hynes, S., Cawley, M., & Hogan, S. (2023). Modelling domestic marine and coastal tourism demand using logit and travel cost count models. *Economic Analysis and Policy*, 77, 123-136.
22. Delshad, A., & Konjkavou Monfared, A. R. (2025). Identification and prioritization of water-based tourist structures in Yazd Province. *Tourism and Development*, 14(1), 17–36. (In Persian)
23. Farhadi Nia, M. S., Joqar, H., Daneh Kar, A., & Jorabchian, A. R. (2015). Strategic management of the Asiatic cheetah in Iran. *Environmental Researches*, 6(11), 181–192. (In Persian)

مقاله در نوبت انتشار
نشریه علمی پژوهشی
«اطلاعات جغرافیایی»

24. Folgado-Fernández, J. A., Di-Clemente, E., Hernández-Mogollón, J. M., & Campón-Cerro, A. M. (2018). Water tourism: A new strategy for the sustainable management of water-based ecosystems and landscapes in Extremadura (Spain). *Land*, 8(1), 2.
25. Forokhian, F., Hardalian, N., & Dashti, S. (2015). Developing strategies for the development of eco-tourism industry in the international Shadegan Wetland based on SWOT technique. *Wetland Ecology*, 7(24), 23–32. (In Persian)
26. Godarzi, M., Firouzi, M. A., Maleki, S., & Kaab Amair, K. (2020). Investigation and analysis of barriers to the development of water-based tourism in Khuzestan Province. *Journal of Tourism Management Studies*, 15(52), 109–138. (In Persian)
27. Grobelna, A., & Bogalecka, M. (2024). Tourism and career development in the face of seawater threats: Understanding the perspectives of tourism and hospitality students from coastal areas. *Sustainability*, 16(23), 10351.
28. Hernández, M. M. G., Leon, C. J., García, C., & Lam-González, Y. E. (2023). Assessing the climate-related risk of marine biodiversity degradation for coastal and marine tourism. *Ocean & Coastal Management*, 232, 106436.
29. Heydarzadeh, H., & Daneh Kar, A. (2015). Developing management strategies for green space in District 2 of Karaj City. *Environmental Researches*, 6(11), 159–172. (In Persian)
30. Jafari, S., Saqibiyeh, Y., Dejkam, S., Alavian Pattroudi, S., Yaqoobzadeh, M., & Daneh Kar, A. (2013). Developing management strategies for the conservation of Miankaleh Wetland using SWOT analysis. *Wetland Ecology*, 5(16), 5–18. (In Persian)
31. Jahani Shikib, F., Daneh Kar, A., Ali Pour, M., & Yousefi, A. (2015). Strategic educational planning for the Department of Environment, Faculty of Natural Resources, University of Tehran. Journal of Natural Environment, *Iranian Natural Resources*, 68(2), 201–212. (In Persian)
32. Koumparoulis, D. N. (2013). PEST Analysis: The Case of E-shop. International Journal of Economy, *Management and Social Sciences*, 2(2), 31–36.
33. Li, M., Fan, Y., Guo, C., & Li, X. (2025). Tourism prosperity and high-quality economic development. *International Review of Economics & Finance*, 101, 104246.
34. Li, Q., Wang, X., Chen, Z., & Arif, M. (2024). Assessing the conjunction of environmental sustainability and tourism development along Chinese waterways. *Ecological Indicators*, 166, 112281.
35. Milanović Pešić, A., Brankov, J., & Oliveira Moreira, C. (2025). Sustainable tourism and use of natural resources—Contemporary practices and management challenges. *Sustainability*, 17(6), 2383.
36. Moyle, B. D., Weaver, D. B., Gössling, S., McLennan, C. L., & Hadinejad, A. (2022). Are water-centric themes in sustainable tourism research congruent with the UN Sustainable Development Goals?. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(8), 1821-1836.
37. Parsaei, M., Fathi, A., & Abdolabadi, H. (2025). Strategic analysis of water resource management with emphasis on water-food nexus in Khuzestan Province: From situation analysis to sustainable policy formulation. *Irrigation and Drainage of Iran*, 6(19), 747–768. (In Persian)
38. Pásková, M., Štekerová, K., Zanker, M., Lasisi, T. T., & Zelenka, J. (2024). Water pollution generated by tourism: Review of system dynamics models. *Heliyon*, 10(1).
39. Sadeghi, H., Jafarpour Ghalehteimouri, K., & Shamsoddini, A. (2025). Impact of tourism development on green infrastructures of ecosystem in Zayandeh Rud River tourism destinations: a spatial and temporal analysis. *Discover Conservation*, 2(1), 37.

River Tourism Development Planning Strategies in Khuzestan Province

Abstract

River tourism is an opportunity that can help create employment and income for local communities and develop tourism infrastructure in the country. In this regard, Khuzestan province has a high potential for the development of river tourism and water recreational activities. Therefore, in the present study, planning strategies for the development of River tourism in Khuzestan province were examined using the SWOT-PESTLE model. Then, the strategies were prioritized using TOPSIS Solver software and management measures were presented. According to the results, the total external factors (opportunities and threats) with a score of 0.126 are more than the total internal factors (strengths and weaknesses) with a score of 0.100. The results also indicate that among the internal and external factors, opportunity points with a score of 0.698 have the highest weight. The ratio of strategies in each of the strategic areas also includes 25 percent of the participatory development and empowerment strategy (WO), 30 percent of the comprehensive development strategy (SO), 20 percent of the status quo strategy (WT), and 25 percent of the performance improvement strategy (ST). Therefore, the strategic position of the rivers of the province, considering the percentage allocated to each of the strategies, is equivalent to the "SO" strategy or strengthening and using external opportunities with a focus on strengths. Prioritization of management strategies for rivers in Khuzestan province also showed that the highest strategy with a coefficient of 0.7414 is related to "participatory management of river tourism" and the lowest strategy with a coefficient of 0.2072 is related to "smartening decision-making models for the resilience of water tourism activities". Accordingly, in the development of river tourism in this province, participatory management and coherent and integrated planning can play a very important role in the development of sustainable tourism.

Introduction

In recent decades, tourism has emerged as one of the most significant economic industries globally, serving as a primary source of income and employment in numerous countries. Among the most captivating sectors of the tourism industry that has garnered substantial attention in recent years is water-based tourism. The development of tourism in conjunction with water resources has contributed to reducing the excessive pressure on water extraction, facilitating cultural exchange and raising awareness, providing alternative livelihoods for low-income regions, and enhancing the conservation of water resources. Consequently, the development of tourism not only fosters the growth of this industry but also yields positive outcomes for water management and revenue generation through water-based tourism. Given that the development of water-based tourism in natural ecosystems exerts both positive and negative impacts on various economic, social, and, particularly, environmental dimensions, it is imperative to adopt sound planning strategies. Such strategies should transform potential threats into opportunities and enable the control of adverse effects and consequences. In this context, strategic planning represents a practical process that defines short-term objectives for the near future while simultaneously establishing a long-term vision to achieve overarching goals. Planning for water-based tourism must be designed to minimize damage to these resources. Therefore, profits derived from unsustainable tourism are merely short-lived, inflicting irreparable harm on aquatic ecosystems.

Materials and Methods

In the present study, four categories of strategies, which differ in their degree of activism, were formulated. Accordingly, within the framework of the SWOT matrix analysis, distinct strategic positions were identified: 1) Developmental strategies (SO), which leverage strengths to capitalize on opportunities; 2) Diversification strategies (ST), which focus on better utilizing strengths to mitigate the

impact of threats; 3) Participatory strategies (WO), which aim to better utilize opportunities to compensate for weaknesses; and 4) Resilience strategies (WT), which strive to maintain the status quo due to the prevalence of weaknesses and impending threats. The dominant strategic position and prevailing strategies were determined using the Internal-External (IE) Matrix. This matrix is employed to identify the primary strategic position of the region, thereby facilitating the selection of appropriate strategies. These strategies fall into four groups: SO (synergizing strengths and opportunities), WO (compensating for weaknesses using opportunities), ST (reducing the impact of threats using strengths), and WT (understanding key weaknesses and threats to maintain the status quo).At this stage, the dominant strategic position of the region for the specific objective was identified, while the contribution of other strategies was determined through the SWOT radar chart's occupancy level, with other strategies formulated accordingly. In this study, the Internal Factors Evaluation (IFE) matrix (strengths and weaknesses) and the External Factors Evaluation (EFE) matrix (opportunities and threats) were identified and classified separately according to the dimensions of the PESTEL model. Strategy formulation was conducted through brainstorming, analytical reviews, and the integration of key strategic factors (those with scores above the mean), as well as in alignment with all strategic positions (SO, ST, WO, and WT). Subsequently, the strategies were prioritized based on the opinions of experts and specialists, utilizing the TOPSIS Solver software.

Discussion and Results

According to the results, the total external factors (opportunities and threats) with a score of 0.126 are more than the total internal factors (strengths and weaknesses) with a score of 0.100. The results also indicate that among the internal and external factors, opportunity points with a score of 0.698 have the highest weight. The ratio of strategies in each of the strategic areas also includes 25 percent of the participatory development and empowerment strategy (WO), 30 percent of the comprehensive development strategy (SO), 20 percent of the status quo strategy (WT), and 25 percent of the performance improvement strategy (ST). Therefore, the strategic position of the rivers of the province, considering the percentage allocated to each of the strategies, is equivalent to the "SO" strategy or strengthening and using external opportunities with a focus on strengths. Prioritization of management strategies for rivers in Khuzestan province also showed that the highest strategy with a coefficient of 0.7414 is related to "participatory management of river tourism" and the lowest strategy with a coefficient of 0.2072 is related to "smartening decision-making models for the resilience of water tourism activities".

Conclusions

In the development of river tourism in this province, participatory management and coherent and integrated planning can play a very important role in sustainable tourism development. According to the results obtained, the findings of this research can be used to design policies for the development and expansion of river tourism in the future planning of Khuzestan province; and also help managers and decision-makers to develop an executive guide for tourism and recreational activities in the field of water resources and water facilities. Therefore, water tourism is a strategic opportunity for the growth and development of the national economy, and its success requires participatory management and strategic planning.

Keywords: Strategic planning, River tourism, Management strategies, SWOT-PESTLE model, Khuzestan province